

Het verhaal van Gelderland

Onderzoek naar de haalbaarheid van een Gelders museum

RAPPORT

4 november 2024

Lotte van Zuijlen, Jan-Willem van Giessen, Cor Wijn

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	3
1. Aanleiding en aanpak	7
2. Context	10
3. Afwegingscriteria	19
4. Nut en noodzaak	22
5. De varianten (A t/m E)	30
6. Casestudy Zutphen (Variant F)	58
7. Conclusie en aanbevelingen	66
Bijlagen	
Bijlage 1. Bronnen	76
Bijlage 2. Gesprekspartners	77
Bijlage 3. Typering provinciale musea	78
Bijlage 4. Samenvatting opiniepeiling Ipsos I&O	82
Bijlage 5. Raming verbouwing Witte Vleugel (4advies)	84

Afbeelding: Verhaal van Gelderland, Inventaris klokbekegraf Lunteren. Bron: Rijksmuseum van Oudheden.

Managementsamenvatting

Wij hebben onderzoek gedaan naar de haalbaarheid van een Gelders museum. De kern van ons onderzoek is het vergelijken en beoordelen van verschillende varianten van musea met behulp van afwegingscriteria. Daarbij hebben wij op uw verzoek specifiek gekeken naar de mogelijkheid van een Gelders museum in relatie tot de Zutphense Musea. Hiervan hebben wij een aparte casestudy gemaakt.

In algemene zin hebben wij het volgende vastgesteld (hoofdstuk 2):

- Gelderland kent relatief veel musea.
- Er zijn al vier organisaties die het verhaal van Gelderland vertellen op bovenlokaal niveau.
- In Gelderland zijn bijna drie van de vier musea aan te merken als een geschiedenismuseum.
- De Gelderse musea trekken vooral binnenlandse bezoekers.
- Landelijk gezien zijn er veel provinciale musea die zich op de provinciale context richten en een aparte kunstcollectie hebben.
- Subsidie van de provincie is een belangrijke inkomstenbron is voor alle provinciale musea.
- In Gelderland is de rol van de provincie in de financiering van de musea klein.

Om een goed inzicht te krijgen in de voor- en nadelen van de verschillende varianten en om uiteindelijk de haalbaarheid te kunnen beoordelen, hebben wij in hoofdstuk 3 de volgende afwegingscriteria geïdentificeerd: 1) plek, 2) organisatie, 3) publiek, 4) effect op de infrastructuur en 5) financiën.

In hoofdstuk 4 hebben wij weergegeven hoe betrokkenen en belanghebbenden aankijken tegen het nut en de noodzaak van een Gelders museum. Ook hebben wij de uitkomsten weergegeven van een opiniepeiling die wij door Ipsos I&O hebben laten uitvoeren onder de Gelderse bevolking. Hieruit blijkt dat 53% van de ondervraagden (heel) positief staat tegenover een Gelders museum, dat de voorkeur uitgaat naar een nieuw museum en dat 51% van de inwoners van mening is dat het goed is als de provincie hier geld aan uitgeeft.

Aan de hand van onze research en de gesprekken die wij hebben gevoerd, schetsen we in hoofdstuk 5 verschillende varianten voor een Gelders museum:

- A. Een nieuw museum
- B. Een netwerkmuseum
- C. Een digitaal museum
- D. Een museumhal
- E. Een programma

Managementsamenvatting (vervolg)

De provincie Gelderland heeft ons expliciet gevraagd de variant van een fysiek museum in Zutphen ook nader uit te werken. Dit hebben wij gedaan door middel van een casestudy (hoofdstuk 6).

Aan het slot van ons rapport (hoofdstuk 7) geven wij antwoord op de drie belangrijke kernvragen die u aan ons heeft voorgelegd, namelijk: is een variant haalbaar en toekomstbestendig? Speelt een variant in op de wensen van de inwoners? En is een variant een aanvulling op of versterking van de huidige infrastructuur? Om uiteindelijk tot conclusies te komen, hebben we de antwoorden op deze drie kernvragen afgezet tegen de geraamde kosten: de bouwkosten en de verwachte jaarlijkse subsidie. Daarnaast maken we inzichtelijk wat de verwachte bezoekersaantallen per variant zijn.

Een schematische weergave van de conclusies in hoofdstuk 7 maakt een aantal dingen inzichtelijk:

- Varianten A (nieuw), D (museumhal) en F (Zutphen) zijn bij uitstek het meest kostbaar en risicovol. Een meerjarige exploitatiesubsidie is nodig evenals aanzienlijke investeringen in een gebouw. Bovendien zijn deze varianten sterk afhankelijk van bezoekersinkomsten.
- In het licht van de antwoorden op de kernvragen (zie hiervoor) liggen de varianten A (nieuw) en D (museumhal) niet voor de hand.
- Over variant F (Zutphen) kan worden gezegd dat deze schaalbaar is en gebruikmaakt van een bestaand gebouw en een bestaande organisatie. Toch is het de vraag of de kosten zullen opwegen tegen de baten. Het publieksbereik zal beperkt zijn.
- Variant B (netwerk), variant C (digitaal) en variant E (programma) zijn minder risicovol en daarmee toekomstbestendiger. Echter, variant C bestaat feitelijk al ([Verhaal van Gelderland](#)).
- Variant A (nieuw) en variant D (museumhal) trekken naar verwachting de meeste bezoekers en sluiten het beste aan op de wens van de inwoners. Maar in absolute aantallen geldt dat historische musea geen grote bezoekersaantallen trekken.
- Het aantal (extra) bezoekers dat in Zutphen (variant F) wordt verwacht, is laag, zeker als dit wordt afgezet tegen de benodigde investering (raming: € 7,3 miljoen) en de behoefte aan structurele provinciale subsidie.
- Varianten B (netwerk), E (programma) en F (Zutphen) zullen naar verwachting een versterking zijn voor de huidige infrastructuur, mits de investering in die variant niet ten koste gaat van andere erfgoedsubsidies.

Managementsamenvatting (vervolg)

Wanneer de provincie Gelderland het belangrijk vindt dat er **veel bezoekers** worden getrokken op een centrale plek, zoals bij een nieuw museum en een museumhal, dan vraagt dit om een exploitatiesubsidie van de provincie en ook om investeringen in een gebouw en de museale inrichting.

Wanneer de provincie gaat voor het **versterken van de huidige infrastructuur** dan kan dit op diverse manieren, bijvoorbeeld met een provinciaal programma of met een netwerkmuseum dat als centraal punt ofwel het museum in Zutphen heeft, ofwel het Erfgoedcentrum (annex de Gelderland Bibliotheek) in Arnhem, ofwel het Valkhof Museum in Nijmegen, ofwel de Eusebius Experience in Arnhem. Vanuit de centrale locatie kan dan op verschillende plekken in Gelderland het verhaal worden verteld.

Wanneer de provincie gaat voor een **haalbare en toekomstbestendige** variant met minder risico's, kan dit met een programma of een (schaalbaar) netwerkmuseum. Een nieuw museum of een museumhal liggen dan om verschillende redenen niet voor de hand.

Bij het maken van een keuze geven wij de Provinciale Staten van Gelderland de volgende drie aanbevelingen en een toekomstperspectief mee:

- Uit de peiling blijkt dat inwoners positief staan tegenover een Gelders Museum en dat mensen weinig kennis hebben van de geschiedenis van hun regio. Het pleidooi van de Ridders van Gelre raakt een snaar en het is zeker de moeite waard om te investeren in het vertellen van het verhaal van Gelderland.
- Hierbij is het echter van belang om dat wat er al is – en dat is iets om trots op te zijn als provincie – met zorg te behandelen. De varianten A (nieuw), D (museumhal) en F (Zutphen) zullen een flinke investering vragen en wanneer de provincie daarvoor kiest, is het belangrijk dat dit niet ten koste gaat van huidige infrastructuur aan musea en erfgoedinitiatieven. De erfgoed- en museale sector gaat een uitdagende periode tegemoet en het behouden van wat er nu is, provinciaal en ook lokaal, kan al een behoorlijke uitdaging worden.

Managementsamenvatting (vervolg)

- Wij hebben de varianten voor een Gelders museum op hoofdlijnen uitgewerkt. Doel van het onderzoek is om de Provinciale Staten in staat te stellen een besluit te nemen over de volgende stap in het project Gelders museum. Indien de Provinciale Staten tot een voorkeurvariant komen, dan is de volgende stap het laten maken van een businesscase. Met een businesscase bedoelen wij een nauwkeurige raming van de kosten en de inkomsten en de benodigde subsidie. Het zou goed zijn als de Provinciale Staten daarbij een aantal financiële en beleidsinhoudelijke kaders meegeven. Uiteraard zal het erfgoedveld betrokken moeten worden bij het maken van de businesscase, maar wij denken dat het verstandig is dat de provincie, net als bij dit onderzoek, optreedt als initiatiefnemer en opdrachtgever.
- Toekomstperspectief: kijkende naar onze conclusies vinden wij de optie voor een programma het meest passen bij de uitgangspunten. Een programma, mits gevoed door voldoende middelen en goed georganiseerd, kan een impuls zijn voor de hele erfgoedsector van Gelderland. En het biedt kansen voor een groot publieksbereik. Een programma heeft als voordeel dat het schaalbaar en flexibel is.

Een uitwerking kan zijn dat het programma wordt opgezet rondom een aantal locaties (4 à 8) in de provincie die dienen als focuspunt. Op elk van deze locaties wordt een belangrijk Gelders historisch verhaal verteld. Deze focuspunten vormen de ruggengraat van het programma. Het zwaartepunt van het programma kan de eerste jaren worden gelegd op het versterken van deze focuspunten. Binnen een programmatische aanpak kan de propositie van Zutphen een speciale rol vervullen. Het ligt voor de hand dat Zutphen één van de focuspunten van het programma is. De organisatie van het programma zou wat ons betreft het best buiten de provinciale organisatie kunnen worden gepositioneerd.

1. Aanleiding en aanpak

Op zoek naar de haalbaarheid van een Gelders museum

In het coalitieakkoord 2023-2027 'Gewoon doen' van de provincie Gelderland staat dat de coalitie een Gelders museum ondersteunt en dat de Gedeputeerde Staten samen met de Provinciale Staten gaat onderzoeken hoe ze dit het beste kunnen organiseren. Dit idee is niet uit het niets ontstaan. Onder andere door de Ridders van Gelre (René Arendsen en Bas Steman) die zich al jaren inspinnen om het Gelderse verhaal op verschillende manieren te vertellen, is geleidelijk aan de gedachte voor een museum ontstaan. Duidelijk is dat het idee nu leeft en dat de provincie Gelderland en de Provinciale Staten behoefte hebben aan inzichten om tot vervolgstappen te komen, mogelijk richting een Gelders museum waar de verhalen van Gelderland verteld kunnen worden.

De provincie heeft Berenschot de opdracht gegeven om een onderzoek te doen naar de haalbaarheid van een Gelders museum. Dit aan de hand van verschillende scenario's waarbij de (financiële) haalbaarheid, de toekomstbestendigheid en de wijze waarop het scenario inspeelt op de behoefte van de inwoners centraal staan. De provincie vraagt om het inzichtelijk maken van de verschillende mogelijke scenario's inclusief museale concepten en heeft daarbij vier mogelijke scenario's meegegeven.

Dat zijn de volgende scenario's:

1. Het Gelders museum krijgt een eigen gebouw.
2. Het Gelders museum sluit aan bij, en wordt gehuisvest door, een bestaand museum.
3. Het verhaal van Gelderland wordt verteld in de vorm van een (reizende) tentoonstelling.
4. Het Gelders museum krijgt een digitale vorm.

Het doel van ons onderzoek is het inzichtelijk maken van de verschillende mogelijke scenario's zodat de Provinciale Staten hieruit een keuze kunnen maken. De provincie Gelderland heeft hierbij twee duidelijke opdrachten meegegeven:

1. De plannen van de Ridders Van Gelre en Musea Zutphen moeten worden betrokken bij het onderzoek. Dit wordt in dit onderzoek gedaan aan de hand van een aparte casestudy.
2. Het uitgangspunt van het onderzoek moet zijn dat het mogelijke museum een aanvulling is op het huidige aanbod van erfgoed en musea in Gelderland; het moet het huidige aanbod verbinden, versterken en zichtbaarder maken.

Uitvoering van het onderzoek

Wij zijn ons onderzoek gestart met het doornemen van bestaande bronnen, het uitvoeren van een benchmark naar de verschillende provinciale musea in Nederland en het voeren van gesprekken met betrokkenen en belanghebbenden, binnen en buiten de provincie. In de bijlagen zijn zowel de gebruikte bronnen als een overzicht van de verschillende gesprekspartners terug te vinden. Aan de hand van dit onderzoek en de gesprekken hebben wij afwegingscriteria opgesteld waarmee de verschillende scenario's voor een Gelders museum (door ons vanaf nu **varianten** genoemd) beoordeeld kunnen worden.

Daarnaast hebben wij een opiniepeiling laten uitvoeren door Ipsos I&O om zo een beeld te krijgen van (a) de behoeften bij de inwoners van de provincie aan aandacht voor de Gelderse geschiedenis en (b) de manieren waarop de inwoners denken dat die aandacht vormgegeven zou moeten worden. Gedurende het onderzoek zijn er, met de meegegeven scenario's in het achterhoofd, verschillende varianten ontstaan. Namelijk een nieuw museum, een netwerkmuseum, een digitaal museum, een museumhal en een programma. In deze rapportage leggen wij uit wat deze varianten behelzen en geven wij voorbeelden van al bestaande concepten om de lezer een goed beeld te geven van de varianten. We beschrijven per variant op welke manier het verhaal van Gelderland verteld wordt.

De kern van dit onderzoek is het vergelijken en beoordelen van de verschillende varianten met behulp van de afwegingscriteria.

Specifiek hebben wij, zoals de provincie heeft gevraagd, gekeken naar de mogelijkheid van een Gelders museum in relatie tot de Zutphense Musea. Hier hebben wij een aparte casestudy van gemaakt.

In de conclusies geven we antwoord op drie vragen:

1. Is de variant haalbaar en toekomstbestendig?
2. Speelt de variant in op de wensen van de inwoners?
3. Is de variant een aanvulling op of versterking van de huidige infrastructuur?

Aan het eind van dit onderzoek leggen wij de Statenleden een aantal aanbevelingen voor. Het uitgangspunt van het onderzoek dat Berenschot heeft uitgevoerd is het inzichtelijk maken van de complexe keuze die aan de orde is en inzicht te geven in de verschillende voor- en nadelen van de opties die voorliggen.

2. Context

2. CONTEXT

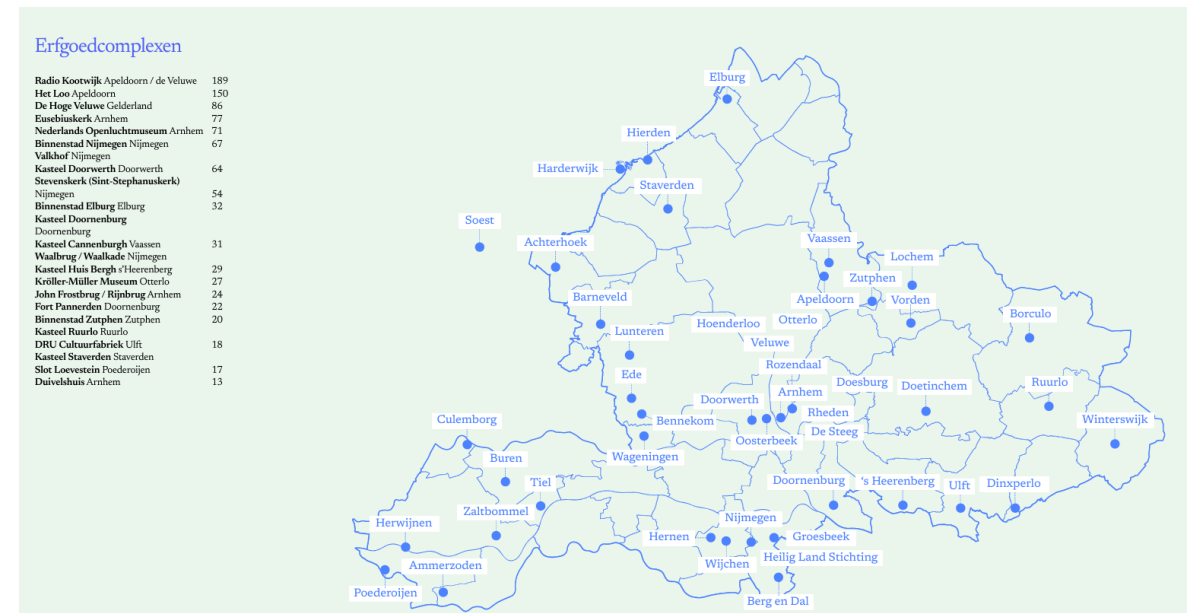
Gelderland heeft relatief veel erfgoed en musea

Veel kastelen, landhuizen en parken

Gelderland is wat betreft oppervlak de grootste provincie van Nederland. Als we kijken naar het aantal inwoners, staat Gelderland op nummer vier met ruim twee miljoen inwoners. Gelderland heeft de meeste archeologische rijksmonumenten van alle provincies en nergens in Nederland zijn er zoveel kastelen, landhuizen en parken. In Gelderland zijn er 6.300 rijksmonumenten en 12.500 gemeentelijke monumenten. Daarnaast is de provincie rijk aan historische landschappen en groen erfgoed (landgoederen, oude bossen en historische slagvelden). Er is, vergeleken met de andere provincies, veel erfgoed. Wanneer we dit afzetten tegen het aantal inwoners, is het aanbod gemiddeld voor Nederland.

Uit de Cultuurmonitor over Gelderland van Cultuur Oost in samenwerking met de Boekmanstichting in 2022 blijkt dat Gelderland relatief veel musea heeft, maar dat deze weinig tijdelijke exposities organiseren. Gelderland heeft een sterk profiel in de museale sector. Relatief gezien gaan mensen in Gelderland vaak naar musea. Dit hangt samen met het aanbod dat er is. Meer aanbod zorgt voor meer bezoek.

Wanneer we kijken naar de overige culturele infrastructuur, zijn andere disciplines minder aanwezig. Arnhem en Nijmegen, de steden waar de meeste mensen wonen, zijn grote spelers in het culturele veld. Ook Apeldoorn heeft relatief veel (gesubsidieerde en niet gesubsidieerde) cultuurlocaties.

2. CONTEXT

Vier organisaties vertellen het verhaal van Gelderland op bovenlokaal niveau

Valkhof Museum

Het Valkhof museum is ontstaan vanuit een fusie van het provinciaal museum G.M Kam en het Nijmeegs Museum de Commanderie van Sint-Jan. Zo ontstond er een groot museum voor archeologie en kunst. Vanuit Museum Kam kwam de wettelijke taak voor het beheer van het provinciaal Depot voor Bodemvondsten mee, nu het Archeologische Depot Gelderland. Het Valkhof heeft hiermee een collectie bestaande uit 95.000 objecten die 14.000 jaar omvatten; archeologie, oude kunst en moderne en hedendaagse kunst. Het museum heeft in de recente jaren diverse grote tentoonstellingen georganiseerd met Gelderse thema's als onderwerp. Door het museale concept, de aard van collectie en de financiering vanuit de provincie (voor het Archeologische Depot) zou gesteld kunnen worden dat het valkhof al een provinciaal museum is. Het is goed dit in het achterhoofd te houden. Dit zegt echter niet dat de wens om het verhaal van Gelderland te vertellen per definitie hier een plek moet krijgen.

Erfgoedcentrum en de Gelderland Bibliotheek

In Rozet, de bibliotheek in Arnhem, zijn de collectie van het voormalig Historisch Museum Arnhem en de Gelderland Bibliotheek samengebracht. Hier bevinden zich ruim 70.000 historisch waardevolle stukken (boeken, tijdschriften, handschriften etc.).

Erfgoed Gelderland en het Gelders Archief

Erfgoed Gelderland is de ondersteuningsorganisatie voor de hele Gelderse erfgoedsector. Dit zijn in totaal bijna 250 Gelderse erfgoedorganisaties. Erfgoed Gelderland voert regie op de website 'Het verhaal van Gelderland'. Hier worden duizenden collectiestukken, verhalen en musea met elkaar verbonden en inzichtelijk gemaakt. De website biedt een matrix die inzichtelijk maakt welke regio en welk museum, welk verhaal van Gelderland toont. Van de prehistorie tot de 20^e eeuw. Hieruit is op te maken dat veel verschillende instellingen in Gelderland verschillende facetten van het (historische) verhaal van Gelderland vertellen. Erfgoed Gelderland zit momenteel in het gebouw van het Gelders Archief. Het Gelders Archief is een eigentijds informatiecentrum dat regionale archieven (meer dan 2.500) en historische collecties beschikbaar stelt aan het publiek.

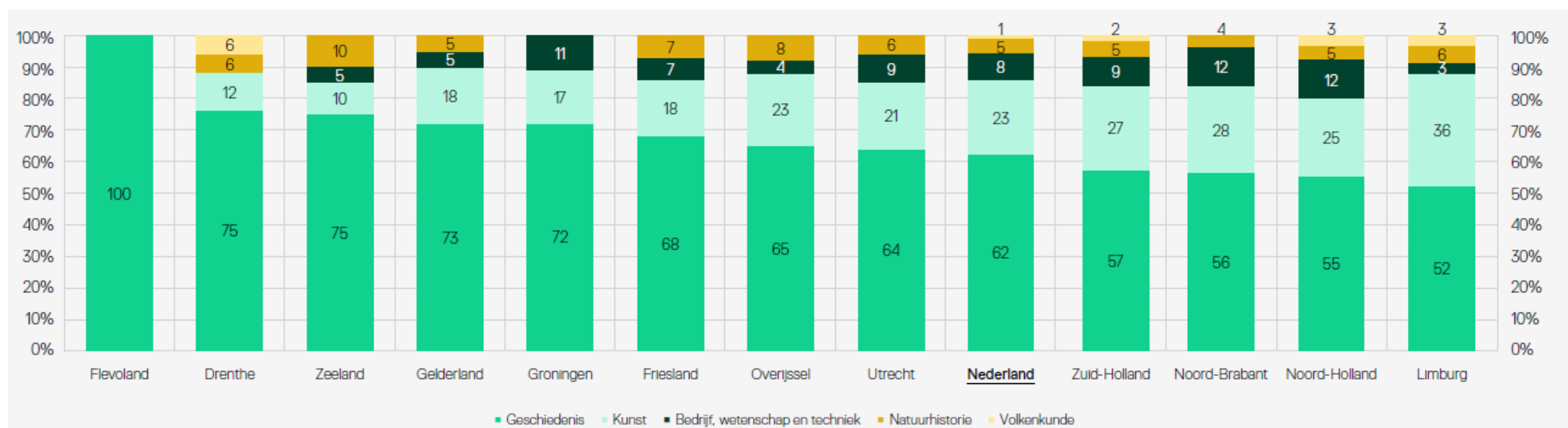
Eusebiuskerk

In de Eusebiuskerk is er een tentoonstelling over de Slag om Arnhem en over het hertogdom in de Middeleeuwen (Glorie van Gelre) en er zijn grafkelders. Het grafmonument van hertog Karel van Gelre heeft een centrale plek in de kerk. Daarnaast is er een lift naar een glazen balkon waar je uitzicht hebt over Arnhem en de plekken waar in de Tweede Wereldoorlog gevochten is.

2. CONTEXT

In Gelderland vallen bijna drie van de vier musea aan te merken als een geschiedenismuseum

Zowel in absolute als in relatieve zin telt Gelderland veel musea. In Gelderland vallen bijna drie van de vier musea (73 %) aan te merken als een geschiedenismuseum. In 2023 waren er in heel Nederland 475 musea aangesloten bij de Museumvereniging. Deze musea hebben verschillende typen collecties. Sommige musea hebben meerdere typen verzamelingen, zoals kunst en geschiedenis, of wetenschap en natuur. De meeste musea beschouwen zichzelf hoofdzakelijk als geschiedenismuseum (62%) of kunstmuseum (23%). De kleinste groep musea zijn de zes volkenkundige musea die Nederland telt (1%). Hoewel geschiedenismusea dus het meeste voorkomen, is het niet zo dat zij samen ook de meeste omzet hebben. Die is met € 586 miljoen het hoogst bij de kunstmusea, wat neerkomt op 47% van de totale museale omzet.

Figuur: Musea naar type collectie per provincie. Bron: Museumcijfers 2023.

De Gelderse musea trekken vooral binnenlandse bezoekers

Bezoekers in Nederland

In 2023 bestond 20% van de bezoekers van musea in heel Nederland uit jeugd en 80% uit volwassenen. Na 2019 is het bezoek ten gevolge van corona sterk afgenomen. Vanaf 2022 is er herstel ingezet en ook 2023 is dat zichtbaar in de cijfers. Een groot deel van de musea biedt een educatief programma voor verschillende doelgroepen. In 2023 ging het om 87% van de musea.

Van het museum personeel vervult 9% educatieve taken. Veruit de meeste musea ontvangen leerlingen die in schoolverband een bezoek brengen. Het aandeel schoolbezoeken is toegenomen maar nog niet op het niveau van voor corona.

Bezoekers in Gelderland

De musea in Gelderland trekken bijna uitsluitend binnenlandse bezoekers (92%). Dit komt naar voren uit de cijfers van Museana en wordt bevestigd in de gesprekken die wij hebben gevoerd. Gelderland is de grootste binnenlandse bestemming in Nederland. 85% tot 90% van alle toeristen komt uit Nederland zelf en wordt gerekend tot de verblijfsrecreatie (vakantieparken, huisjes, campings). Daarbij wordt door toerisme-experts gezegd dat dit vooral de gewone (lees: de gemiddelde) Nederlanders betreft.

	0 - 12 jaar		13 - 18 jaar		0 - 18 jaar	
	N	Aandeel	N	Aandeel	N	Aandeel
Schoolverband	847.489	19%	676.315	21%	1.523.804	20%
Vrije tijd	3.637.627	81%	2.579.589	79%	6.217.216	80%
Totaal	4.485.116	100%	3.255.904	100%	7.741.020	100%

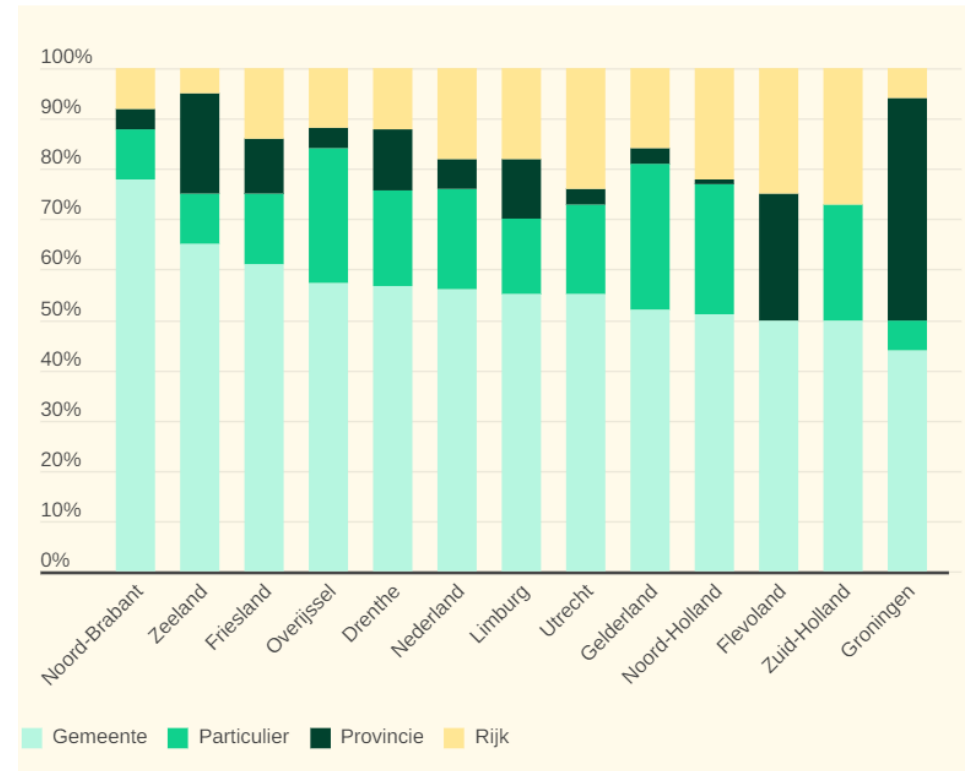
Figuur: Boven: Ontwikkeling museumbezoek jeugd en volwassenen; Onder: Museumbezoek in schoolverband en jeugdbezoek in de vrije tijd in 2023. Bron: Museumcijfers 2023.

In Gelderland is de rol van de provincie in de financiering van de musea klein

Overheidsfinanciering

De rol van gemeenten als hoofdfinancier is in alle provincies zichtbaar. In Gelderland is de rol van de provincie opvallend klein. Zij draagt maar voor 3% bij in de inkomsten van de musea in Gelderland. Na Noord-Holland (1%) is Gelderland samen met Utrecht daarmee de provincie die in 2023 relatief het minste bijdroeg aan de musea.

We zien dat de bijdrage vanuit de provincies vanaf 2020 naar verhouding fors stijgt. In 2023 komt 24% van de totale omzet van musea uit rijkssubsidie en 20% uit gemeentelijke subsidie. Voor alle type collecties is de gemeente over het algemeen de hoofdfinancier.

Figuur: Musea naar hoofdfinancier en provincie. Bron: Museumcijfers 2023.

Veel provinciale musea richten zich op de provinciale context en hebben een aparte kunstcollectie

Voor dit rapport hebben wij zowel een kwalitatieve als kwantitatieve benchmark gemaakt van de verschillende provinciale musea in Nederland. In bijlage 3 is de inhoudelijke benchmark gedetailleerd weergegeven, de kwantitatieve vergelijking staat op de volgende pagina.

Kwalitatieve vergelijking

De programmering en de activiteiten van de provinciale musea lopen erg uiteen. Ook de doelgroepen zijn verschillend. De gemene deler is dat deze musea zich (grotendeels) richten op de provinciale historie en daarnaast vaak kunsttentoonstellingen organiseren. Die kunsttentoonstellingen en collecties staan vaak los van de provinciale context. De musea hebben vaste presentaties van de eigen collectie (die vaak tussen de zeven en tien jaar staan, en soms nog veel langer) en maken jaarlijks een aantal tentoonstellingen waarbij gebruikgemaakt wordt van de eigen collectie en van objecten die van andere musea worden geleend. Enkele provinciale musea hebben de laatste jaren succes geboekt met zogenaamde blockbuster-tentoonstellingen (grote, dure tentoonstellingen die veel publiciteit en publiek trekken), denk aan het Fries Museum, Drents Museum en Groninger Museum. Het Valkhof Museum heeft in het verleden ook wel tentoonstellingen georganiseerd die als blockbusters kunnen worden aangemerkt (bijvoorbeeld 'Ik, Maria van Gelre').

Kwantitatieve vergelijking

De kwantitatieve vergelijking is gemaakt op basis van de jaarverslagen en jaarrekeningen van de musea voor het jaar 2023. De jaren 2020, 2021 en 2022 zijn niet bruikbaar door de effecten van de coronapandemie. Het jaar 2019 is te lang geleden om een betrouwbare trend te bepalen. Op de volgende pagina is het volledige overzicht te vinden. Twee opmerkingen vooraf:

1. Het Valkhof Museum in Nijmegen is buiten de kwantitatieve vergelijking gelaten; het museum was in 2023 gesloten. Het museum ontving in 2023 ruim € 2,6 miljoen subsidie van de provincie Gelderland voor het uitvoeren van de opdracht Archeologisch Depot Gelderland. Van de gemeente Nijmegen ontving het museum ruim € 2,3 miljoen subsidie.
2. Er zijn drie musea die naast de provinciale subsidie op structurele basis substantiële subsidie ontvangen van andere overheden. Dit gaat om het Groninger Museum van de gemeente Groningen, Batavialand van het Ministerie van OCW en Museum de Fundatie van de gemeente Zwolle. Wij hebben deze subsidies meegenomen in de berekening van het aandeel van de (provinciale) subsidie en de subsidie per bezoeker.

De provinciale musea met elkaar vergeleken

2023	Fries Museum Leeuwarden	Bonnefanten Museum Maastricht	Drents Museum Assen	Groninger Museum Groningen	Noord Brabants Museum Den Bosch	Limburgs Museum Venlo	Zeeuws Museum Middelburg	Batavialand Lelystad	Discovery Museum Kerkrade	Museum de Fundatie Zwolle	Gemiddeld
Aantal bezoekers	106.000	154.000	179.000	243.000	252.000	60.000	58.000	62.000	100.000	153.800	137.000
Totale lasten	€6.916.000	€9.831.000	€9.893.000	€11.184.000	€10.887.000	€8.586.000	€3.955.000	€4.518.000	€6.477.000	€6.613.000	€6.499.000
Totale baten	€5.950.000	€9.906.000	€10.190.000	€11.112.000	€10.410.000	€8.542.000	€3.922.000	€4.636.000	€6.881.000	€5.280.000	€6.683.000
Provinciale subsidie (structureel)	€3.276.000	€6.538.000	€5.197.000	€1.333.000 €4.131.000 (gemeente)	€4.997.000	€4.582.000	€2.836.000	€2.202.000 €1.118.000 (min OCW)	€5.301.000	€1.530.000 €1.022.000 (gemeente)	€4.406.000
Aandeel provinciale subsidie in totale inkomsten	55%	66%	51%	12% 36% (gem)	48%	54%	72%	47% 24% (OCW)	77%	29% 19% (gem)	59%
Inkomsten entree	€656.000	€907.000	€1.654.000	€2.755.000	€2.400.000	€520.000	€323.000	€508.000	€971.000	€1.086.000	€1.178.000
Inkomsten entree per bezoeker	€6,19	€5,89	€9,24	€11,34	€9,52	€8,67	€5,57	€8,19	€9,71	€7,06	€8,13
Aantal fte in dienst	39,4	40	53	54,4	43	41	18	21,4	34,8	38	38,2
Gemiddelde kosten per fte	€69.950	€97.350	€70.000	€81.340	€71.650	€59.950	€95.000	€84.500	€70.500	€73.210	€78.223
Huisvestingskosten % totale kosten	18%	24%	22%	21%	27%	24%	17%	20%	27%	17%	22%
Personeelskosten % totale kosten	40%	40%	38%	40%	28%	29%	43%	40%	28%	42%	37%
Provinciale subsidie per bezoeker	€31	€43	€29	€5 €17 (gem)	€20	€76	€49	€36 €18 (OCW)	€53	€10 €7	€40

2. CONTEXT

Subsidie van de provincie is een belangrijke inkomstenbron voor alle provinciale musea

De belangrijkste bevindingen uit de kwantitatieve vergelijking zijn als volgt:

- Alle provinciale musea zijn sterk afhankelijk van provinciale subsidie.
- De provincie Limburg steekt er met kop en schouders bovenuit. Deze provincie subsidieert drie musea voor jaarlijks een bedrag van € 16,4 miljoen.
- De subsidie per bezoeker bedraagt gemiddeld € 40,-. De Limburgse musea steken hier bovenuit. Deze ratio wordt vooral bepaald door het aantal bezoekers.
- De gemiddelde jaarlijkse provinciale exploitatiesubsidie bedraagt € 4,4 miljoen.
- De inkomsten van de provinciale musea bestaan voor ongeveer 60% uit subsidie. De overige 40% zijn eigen inkomsten uit vooral ticketverkoop en fondsen.
- De inkomsten uit sponsoring, winkel en verhuur zijn zeer beperkt (maximaal 5%).
- De musea hebben gemiddeld bijna 38,2 fte in dienst. Alle musea doen daarnaast een beroep op vrijwilligers.
- De personeelskosten bedragen gemiddeld 37% van de totale kosten.
- Voor de huisvestingslasten ligt dit op 22%.
- Het gemiddeld aantal bezoekers is 137.000. Hier is een grote spreiding zichtbaar.
- De gemiddelde inkomsten van entree per bezoeker bedragen € 8,13.

Afbeelding: Linksonder: Noordbrabants Museum. Linksonder: Zeeuws Museum. Rechtsboven: Fries Museum. Rechtsonder: Discovery Museum. Bron: museum.nl.

3. Afwegingscriteria

Vijf soorten afwegingscriteria

Om een goed inzicht te krijgen in de voor- en nadelen van de verschillende varianten en uiteindelijk de haalbaarheid te kunnen beoordelen, hanteren wij de volgende afwegingscriteria:

1. Plek
2. Organisatie
3. Publiek
4. Effect op de infrastructuur
5. Financiën

1. Plek

Voor de haalbaarheid van een variant is de plek van het museum van belang. Waar staat het museum en in welk gebouw? Zo heeft de bereikbaarheid van een locatie, denk aan de bereikbaarheid met het openbaar vervoer of de mogelijkheid van parkeren, invloed op de bezoekersstroom. Ook is het van belang of er al bezoekersstromen aanwezig zijn. In een grotere gemeente waar veel dagjesmensen en toeristen komen, is het logisch dat er meer mensen op een museum afkomen. Een historisch verband tussen de locatie van een museum en de omgeving kan een voordeel zijn voor de beleving (experience) van het museum. De beleving wordt daarnaast in belangrijke mate bepaald door het gebouw.

2. Organisatie

Bij elke variant past een andere organisatieomvang en waarschijnlijk ook een andere organisatievorm. Zo is het belangrijk te weten hoeveel professionele medewerkers er nodig zijn om het museale concept te realiseren. En een vraag die daar meteen achteraan komt: is de organisatie schaalbaar en kan deze meegroeien met de ontwikkeling van het museale concept? Het is van belang te weten welke expertise en operationele capaciteit er nodig zijn en wat dit vraagt van de inrichting van de organisatie.

Vijf soorten afwegingscriteria (vervolg)

3. Publiek

Het is niet makkelijk om aan te geven welke doelgroepen door welke varianten worden aangesproken. Hierom hebben we aan Ipsos I&O gevraagd om een opiniepeiling uit te voeren. Het is interessant om te weten welke variant bij het publiek 'op 1' staat en hoe bijvoorbeeld verschillende leeftijdsgroepen (denk aan jongvolwassenen, ouderen etc.) aankijken tegen de verschillende varianten.

Naast de vraag of een variant aansluit bij de behoefte van de inwoners van Gelderland, is het ook goed om een inschatting te maken van de behoeften van de bezoekers van Gelderland. Hoe aantrekkelijk is het beoogde museum voor dag- en verblijfstoeristen? Trekt het museum betalende bezoekers? Daarnaast willen we weten of het museum een divers publiek aantrekt. Het idee van het vertellen van het verhaal van Gelderland is het verstevigen van een gezamenlijke identiteit; dan is het van belang dat verschillende bezoekers zich welkom voelen in het museum.

4. Effecten op de culturele infrastructuur

De provincie heeft vooraf meegegeven dat het uitgangspunt van het onderzoek moet zijn dat het mogelijke museum een aanvulling is op het huidige aanbod van erfgoed en musea in Gelderland. Het moet het huidige aanbod verbinden, versterken en zichtbaarder maken. Hiervoor is het van belang inzichtelijk te krijgen wie mogelijke strategische partners zijn en hoe samenwerkingsverbanden vorm kunnen krijgen. Zo maken wij inzichtelijk wat het effect is op de cultuur en erfgoed infrastructuur van Gelderland.

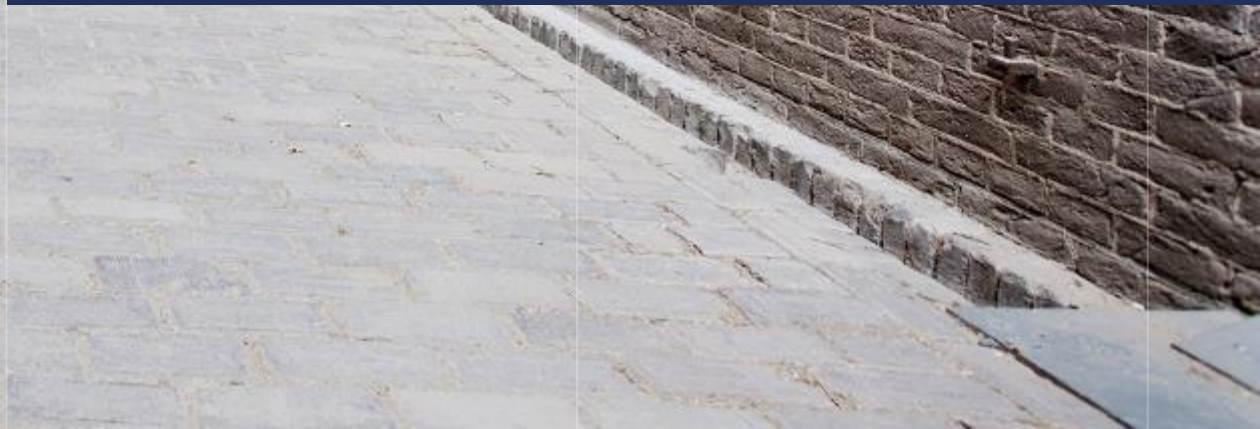
5. Financiën

In de opdracht aan Berenschot is expliciet meegegeven om te kijken naar de financiële haalbaarheid en toekomstbestendigheid van elke variant. Dit afwegingscriterium hangt sterk samen met de overige criteria, zoals het gebouw, de organisatie en de inkomsten uit publiek. Ook is het museale concept (het overkoepelende idee dat een museum hanteert bij de inrichting van tentoonstellingen, het selecteren van collecties en het vormgeven van de bezoekerservaring) van invloed.

Per variant geven wij een bandbreedte aan van de investeringskosten voor de (op)bouw van het museum en de uiteindelijke jaarlijkse kosten en inkomsten (exploitatie). Deze inschatting is onder andere gebaseerd op de uitgevoerde benchmark (zie hoofdstuk 2: context).

4. Nut en noodzaak

4. NUT EN NOODZAAK

Inwoners vinden het verhaal van Gelderland belangrijk

In dit hoofdstuk gaan we in op de vraag hoe enerzijds de inwoners van Gelderland en anderzijds belanghebbenden en deskundigen aankijken tegen de nut en de noodzaak van een Gelders museum.

Inzichten uit de Cultuurmonitor van Gelderland

In 2022 bracht de provincie in kaart hoe de Gelderlanders aankijken tegen hun erfgoed. Hieruit bleek onder meer het volgende:

- Erfgoed is van belang voor de Gelderlanders en wordt voornamelijk van belang geacht als waarde voor de Gelderse identiteit.
- Voor ruim een derde van de Gelderlanders vormt het bezoek aan erfgoed een belangrijk onderdeel van het leven.
- Dit bezoek aan erfgoed draagt met name bij aan ontmoeting en verbinding.
- Met name ouderen en inwoners met een hbo⁺-opleiding hechten waarde aan erfgoed.

De mening van de inwoners van Gelderland

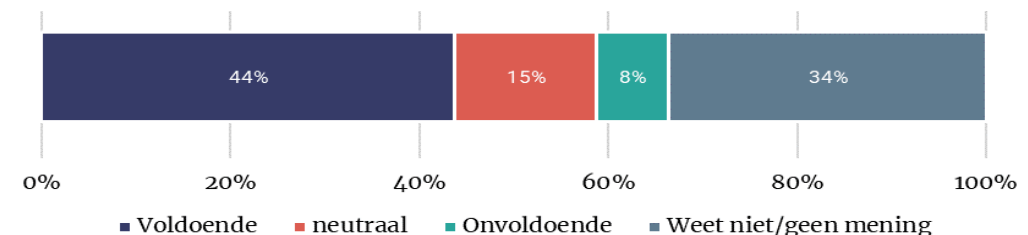
Ipsos I&O heeft voor dit onderzoek een peiling gedaan om te onderzoeken wat de behoeften zijn van de inwoners van Gelderland. In bijlage 4 is een samenvatting te vinden van de bevindingen. Deze zijn ook vervat in een afzonderlijk rapport.

De dataverzameling door Ipsos I&O vond plaats tussen 19 september en 3 oktober 2024. Voor het onderzoek werden 5.500 inwoners van de provincie Gelderland uitgenodigd via het I&O Research Panel. In totaal vulden 2.778 respondenten de vragenlijst in, een responspercentage van 51%. Op de resultaten van dit onderzoek is een weging toegepast naar regio, leeftijd, geslacht en opleiding. De resultaten zijn daarmee representatief op deze kenmerken. De gewogen percentages weerspiegelen daarmee de verhoudingen in de populatie.

Het onderzoek van Ipsos I&O laat gelijksoortige uitkomsten zien als de hiervoor genoemde Cultuurmonitor als het gaat over het belang van en de interesse in erfgoed onder Gelderlanders:

- De groep die musea bezoekt die aandacht besteden aan geschiedenis is niet erg groot.
- Uit de peiling blijkt dat 44% tevreden is met de aandacht voor geschiedenis in musea in Gelderland. Slechts 8% is van mening dat het aanbod onvoldoende is.
- Inwoners verdiepen zich wanneer het gaat over cultureel erfgoed het meest in natuurgebieden en landschappen en historische gebouwen en monumenten.

Figuur 2.2 Wat vindt u van het aanbod van musea in Gelderland die aandacht besteden aan geschiedenis?

4. NUT EN NOODZAAK

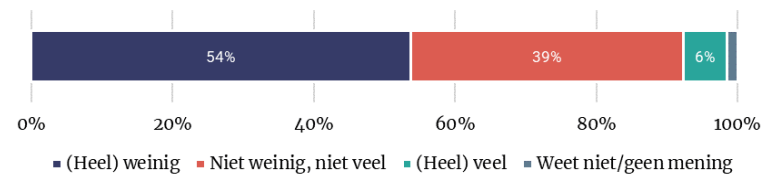
Inwoners vinden het verhaal van Gelderland belangrijk

Het onderzoek van Ipsos I&O gaat ook nog dieper in op de Gelderse geschiedenis en de wensen omtrent een Gelders Museum.

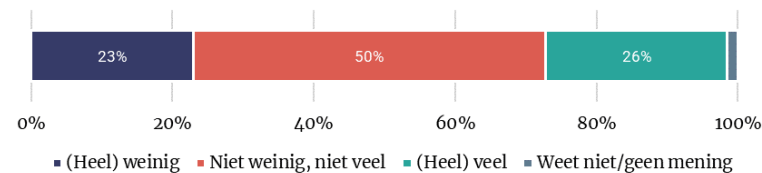
Gelderland en Gelderse geschiedenis

- 54 % heeft weinig kennis van de geschiedenis van Gelderland, maar 23% heeft er wel interesse in.
- Gelderlanders voelen zich niet veel tot weinig betrokken bij het gebied de provincie Gelderland.
- 53 % van de ondervraagden staat (heel) positief tegenover een Gelders museum, 35% neutraal en slechts 7 % negatief.

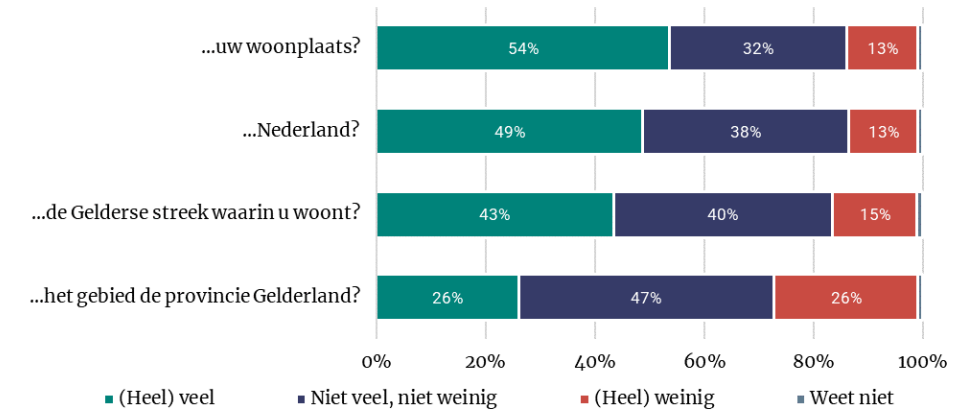
Figuur 2.3 Hoe veel weet u zelf van de geschiedenis van Gelderland?

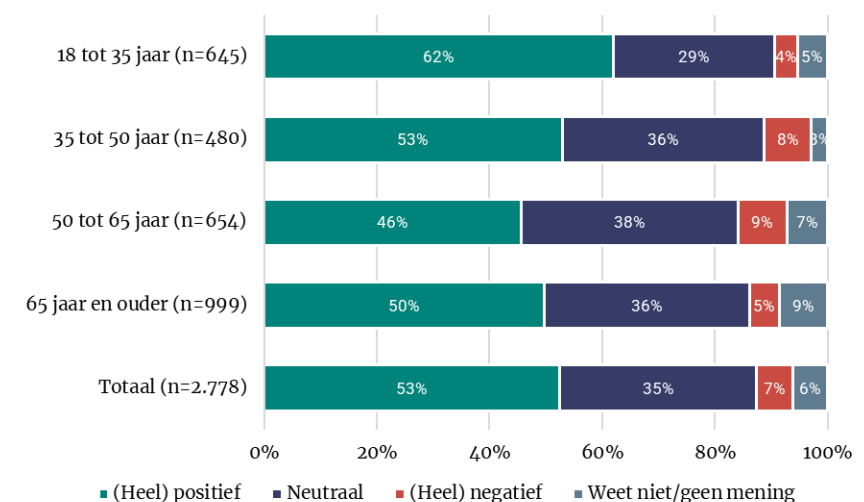
Figuur 2.4 Heeft u interesse in de geschiedenis van Gelderland?

Figuur 2.6 In hoeverre voelt u zich over het algemeen betrokken bij

Figuur 2.7 Hoe staat u tegenover het idee van een Gelders museum?

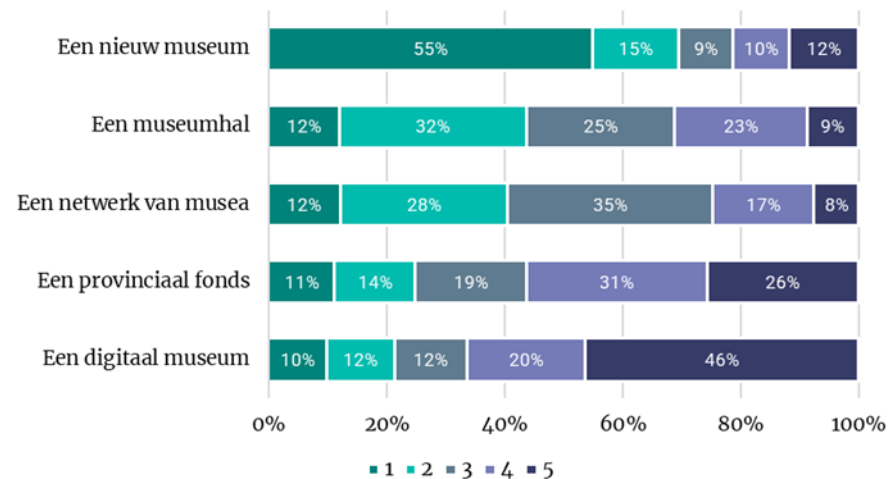
4. NUT EN NOODZAAK

Inwoners geven de voorkeur aan een nieuw museum

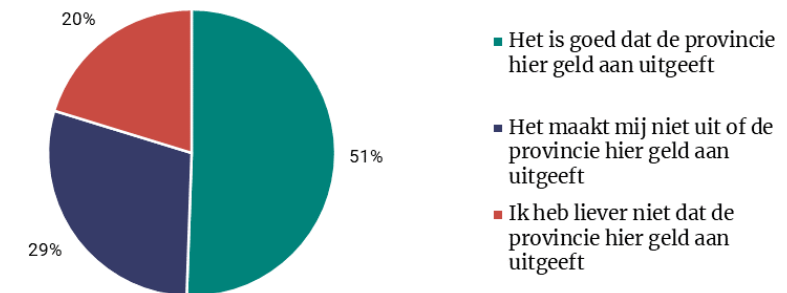
Soort museum en kosten

- De voorkeur gaat over het algemeen uit naar een nieuw museum, dit spreekt meer dan de helft van de inwoners aan. Daarna spreken een museumhal en een netwerk van musea het meeste aan. Het provinciaal fonds is minder populair en een digitaal museum heeft het minst de interesse.
- 51% van de inwoners is van mening dat het goed is als de provincie geld uitgeeft aan een Gelders museum. Een derde van de ondervraagden is van mening dat hier veel geld aan mag worden uitgegeven.

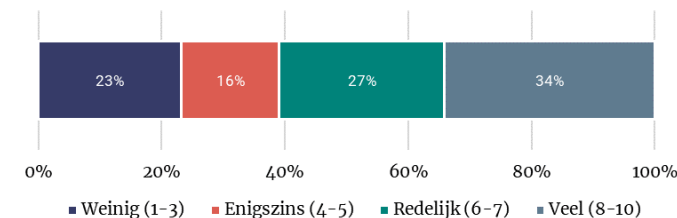
Figuur 2.10 Zou u die vormen in de volgorde willen zetten van wat u (relatief) het meest aanspreekt tot wat u (relatief) het minst aanspreekt? U mag bij de vraag na deze vraag zelf ook een andere vorm toevoegen als u dat wilt.

Figuur 2.11 Het eventueel realiseren en behouden van een Gelders museum zal geld kosten. Dit kost waarschijnlijk ook de Provincie Gelderland geld. Kies het antwoord dat het beste past bij uw mening

Figuur 2.12 Naar uw mening, in hoeverre zou de provincie geld uit mogen geven aan het realiseren van een Gelders museum?

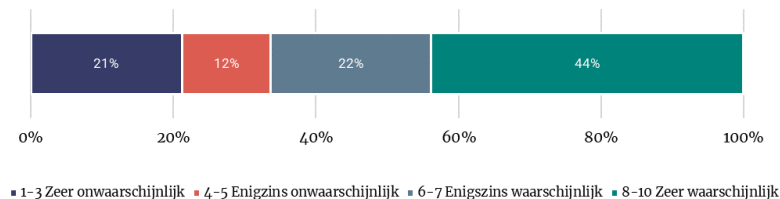
4. NUT EN NOODZAAK

Meer dan de helft van de inwoners geeft aan een bezoek te brengen aan het museum

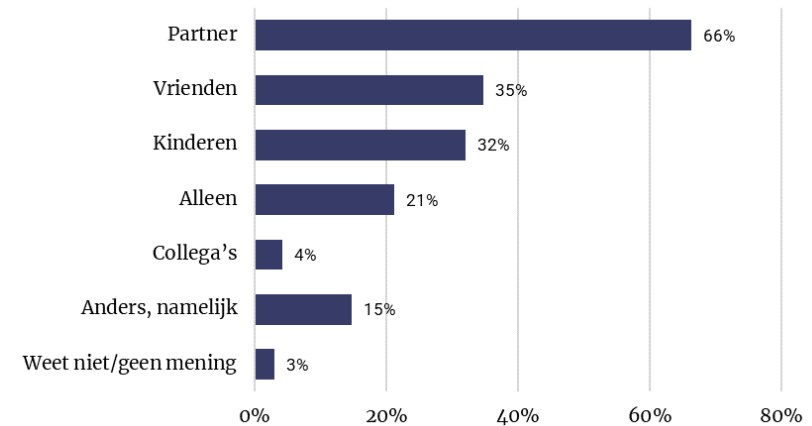
Bezoek aan Gelders museum

- Mensen verwachten van een Gelders museum dat ze er iets kunnen leren op een interactieve manier (63%) en dat het museum een overzicht geeft van de Gelderse geschiedenis (58%).
- Een bijzondere beleving (experience) wordt minder verwacht.
- 44% van de ondervraagden acht het zeer waarschijnlijk dat ze een Gelders museum zouden bezoeken.
- 66% van de ondervraagden geeft aan met hun partner een bezoek te brengen, 32% met hun kind(eren).
- De ondervraagden geven aan het museum mogelijk te willen bezoeken in combinatie met een bezoek aan horeca en/of natuur.

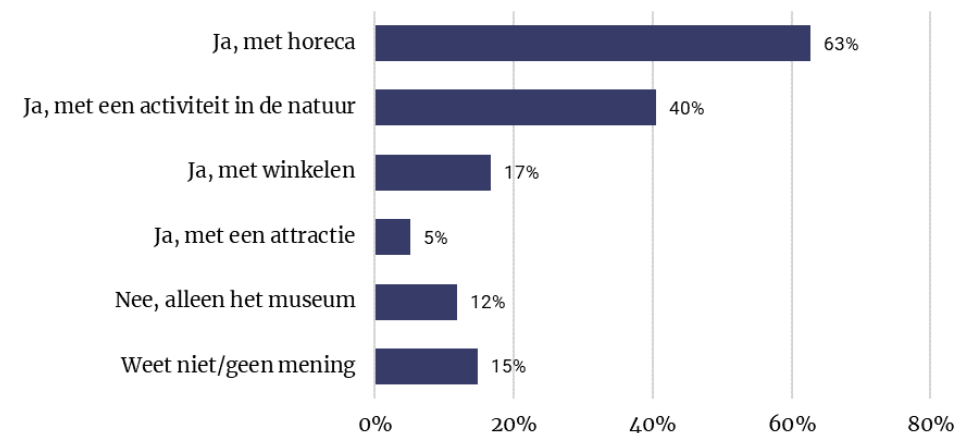
Figuur 2.14 Hoe waarschijnlijk is het dat u een bezoek gaat brengen aan het museum (als het er komt)?

Figuur 2.15 Met welk gezelschap zou u bezoek brengen?

Figuur 2.16 Zou u het bezoek combineren met andere activiteit?

Belangrijkste resultaten uit de gespreksronde

Voor dit onderzoek hebben wij een groot aantal betrokken partijen en experts gesproken. Hieronder geven wij de belangrijkste bevindingen op basis van die gesprekken weer, geordend aan de hand van de categorieën van het afwegingskader.

Inhoud en vorm

- Gelderland heeft historische verhalen die het waard zijn om te vertellen, het moet alleen wel goed worden samengebracht.
- Gelderland heeft geen uitgesproken eigen identiteit, die is vooral terug te vinden binnen de streken. De identiteiten zijn vooral regionaal bepaald.
- Een online museum wordt als niet erg aantrekkelijk gezien, ook niet door jongeren. Alleen in combinatie met het fysiek tonen van bijvoorbeeld een collectie met voorwerpen heeft een digitale pendant naar de mening van velen meerwaarde.
- Daar waar een historisch museum wordt gecombineerd met een kunstmuseum, krijgt de laatste meestal de overhand (en kwijnt het historische gedeelte weg).
- Veel van de Gelderse verhalen worden al door de bestaande musea en erfgoedinstellingen verteld. Hier zijn ook de belangrijkste collecties ondergebracht.

Locatie en gebouw

- Als wordt gedacht aan een fysiek museum, is geen enkele locatie onomstreden.
- De inschatting van alle deskundigen is dat een gebouw of permanente locatie relatief veel geld gaat kosten (jaarlijks terugkerende exploitatielasten). Een professioneel museum met historie als onderwerp kan niet zonder substantiële subsidie geëxploiteerd worden.
- En rondreizende museale opstelling (pop-up) wordt door alle deskundigen gezien als verhoudingsgewijs erg kostbaar en daarnaast als onpraktisch. De ervaringen met exposities die in ongewijzigde vorm steeds moeten worden verplaatst, zijn niet positief.
- Aandacht vragen voor geschiedenis lukt het beste (oftewel trekt het meeste publiek) op betekenisvolle historische plekken.
- Een fysiek museum is kansrijker als het op een locatie is waar er al een flinke publieksstroom aanwezig is.

Belangrijkste resultaten gespreksronde (vervolg)

Publiek

- Het verhaal van Gelderland moet worden verteld aan een breed publiek (iedereen in Nederland), zo vinden alle betrokkenen. Specifieke doelgroepen kunnen zijn: de inwoners van Gelderland, mensen met interesse in geschiedenis en jongeren (leerlingen).
- Op dit moment is er voor het publiek onvoldoende overzicht van de diverse plekken waar verhalen van Gelderland verteld worden.
- Belangrijk om op te merken, zo zeggen museumexperts, is dat historische musea in Nederland weinig publiek trekken. Voor een Gelders museum zal dat niet anders zijn. Tenzij er bijzondere elementen aan worden toegevoegd (zoals de panoramalift en glazen balkons bij de Eusebiuskerk, of een 'immersieve' verbeelding zoals bij Fabrique Lumière in Amsterdam).

Organisatie en financiën

- Een Gelders Museum kan alleen iets worden als er ook budget is om professionals in te zetten voor onderzoek, educatie en het maken van tentoonstellingen.

- Het is uit oogpunt van kostenefficiëntie is het verstandig om aan te haken bij een bestaande organisatie. Die organisatie heeft bij voorkeur al ervaring met het werken met vele verschillende samenwerkingspartners.
- Een groeimodel geniet volgens velen de voorkeur, dus iets wat kan worden op- en afgeschaald afhankelijk van het succes (of het gebrek eraan).

Samenwerking

- De huidige infrastructuur op het gebied van musea en erfgoed is nu al goed, maak hier gebruik van en investeer hierin.
- Samenwerking tussen erfgoedorganisaties is in Gelderland geen natuurlijke reflex. De organisaties zijn in het algemeen kritisch op elkaar. De visie en belangen van de eigen organisatie staan voorop.
- Het belang van lokale verbinding met het bredere verhaal vraagt om samenwerking in de gehele provincie. Hier is nog veel werk te verrichten.

Samenvattend: de uitkomsten van de opiniepeiling en de gespreksronde

De peiling uitgevoerd door Ipsos I&O geeft ons een goed beeld van wat de inwoners vinden. Die bevindingen in combinatie met de gesprekken die wij in het veld hebben gevoerd, geven ons de volgende inzichten:

1. Het huidige aanbod van musea die aandacht besteden aan geschiedenis wordt door een groot deel (44%) van de respondenten als voldoende ervaren. Slechts 8% is van mening dat er te weinig musea in Gelderland zijn die aandacht besteden aan geschiedenis.
2. Als er een museum komt voor de geschiedenis van Gelderland, geven de inwoners de voorkeur aan een nieuw museum.
3. Er zijn al veel instellingen die Gelderse verhalen vertellen.
4. Een museum dat zich richt op de geschiedenis van Gelderland zal slechts een beperkt publiek trekken.
5. Als men kiest voor de ontwikkeling van een Gelders museum (in welke vorm dan ook), is het verstandig om het initiatief te leggen bij een bestaande organisatie die heeft aangetoond goed te kunnen samenwerken met andere erfgoedorganisaties.
6. Een groeimodel geniet de voorkeur.

5. De varianten

5. DE VARIANTEN

Vijf varianten van een Gelders museum

In dit hoofdstuk zetten wij de verschillende varianten uiteen. Deze zijn ontstaan door de gesprekken die wij hebben gevoerd en de inzichten die wij daaruit hebben opgedaan en door de scenario's die de provincie Gelderland heeft meegegeven.

De provincie Gelderland gaf de volgende scenario's mee:

1. Het Gelders museum krijgt een eigen gebouw.
2. Het Gelders museum sluit aan op, en wordt gehuisvest door, een bestaand museum.
3. Het verhaal van Gelderland wordt verteld in de vorm van een (reizende) tentoonstelling.
4. Het Gelders museum krijgt een digitale vorm.

Wij zijn aan de hand van onze research en de gesprekken die wij hebben gevoerd uiteindelijk gekomen tot vijf varianten voor een Gelders museum:

- A. Een nieuw museum
- B. Een netwerkmuseum
- C. Een digitaal museum
- D. Een museumhal
- E. Een programma

De provincie Gelderland heeft hierbij expliciet verzocht de variant van een fysiek museum in Zutphen nader uit te werken. Wij hebben dit verwerkt in een aparte casestudy in hoofdstuk 6.

5. DE VARIANTEN

A. Een nieuw museum

Bij de variant van een nieuw museum moet worden gedacht aan een museum met een eigen organisatie en een nieuw gebouw (of gerenoveerd oud gebouw), waarin vaste en tijdelijke tentoonstellingen en educatieve programma's worden gemaakt en aan het publiek worden gepresenteerd. Naast een fysieke en meer statische wijze van tentoonstellen van objecten kan het museum ook gebruikmaken van een 'immersieve' presentatie. Dit is een manier om de bezoeker volledig onder te dompelen in een ervaring door gebruik te maken van technologie en interactieve elementen. Het gebouw kan tevens dienen als introductieplek voor verdere verdieping (uitstapjes naar andere musea en plekken in de provincie). Realisatie van het museum kan op verschillende plekken in Gelderland; in de casestudy gaan wij verder in op de locatie in Zutphen.

Kenmerken museaal concept

- Fysieke collectie
- Vaste presentatie
- Wisselende tentoonstellingen/programma's
- Digitale collectie/digitaal aanbod
- Mogelijkheid tot decentrale activiteiten

Referentievoorbeld: het Limburgs Museum

Een voorbeeld van een museum dat lijkt op deze variant is het Limburgs Museum. Dit is een cultuurhistorisch museum waarin het verhaal van de mens centraal staat. De vaste collectie bestaat uit een archeologische collectie en een volkskundige collectie. Tijdelijke tentoonstellingen zijn niet alleen in het museum zelf te zien, maar ook op locatie. Ook bij de tijdelijke tentoonstellingen zijn de thema's vaak afgestemd op de geschiedenis en/of de cultuur van de provincie.

Afbeelding: Activiteiten van het Limburgs museum. Bron: limburgsmuseum.nl.

5. DE VARIANTEN

A. Een nieuw museum (vervolg)

Plek

Deze variant betreft een eigen gebouw, op een nieuwe of op een al bestaande locatie. Voor de haalbaarheid van deze variant is de aanwezigheid van bestaande bezoekersstromen van belang, dus is de kans op succes in grotere steden in de provincie groter. Ook is de bereikbaarheid van de locatie, met auto en openbaar vervoer, van belang voor de haalbaarheid. Uit de opiniepeiling komt naar voren dat bezoekers die naar musea gaan dit graag combineren met activiteiten in de natuur. Het voordeel van een nieuw museum is dat hier van tevoren goed over nagedacht kan worden.

Organisatie

Voor deze variant, met vaste en tijdelijke tentoonstellingen, educatieve programma's en mogelijke decentrale activiteiten, is er een stevige organisatie nodig. Hier is een substantiële hoeveelheid betaalde formatie mee gemoeid. Gemiddeld hebben de provinciale musea in Nederland ongeveer 40 fte in dienst.

Publiek

Relatief gezien gaan mensen in Gelderland veel naar musea. Waar er nieuw aanbod wordt gecreëerd, valt publiek te verwachten. Het museum mikt op een breed publiek. Uit de peiling komt naar voren dat ruim de helft van de respondenten positief staat tegenover de komst van een nieuw museum. Wanneer het museum zich sterk richt op educatie (scholen) is de verwachting dat het aantal bezoekers groeit. Deze bezoekers betalen echter vaak geen/nauwelijks entree. Ook hangt het te verwachte aantal bezoekers sterk af van het type collectie en de type tentoonstelling.

Provinciale musea, op het Limburgs Museum na, combineren altijd de historische provinciale collecties en tentoonstellingen met kunstcollecties en kunsttentoonstellingen. Deze combinatie zorgt ervoor dat mensen het museum bezoeken. Wanneer het nieuwe museum zich volledig richt op het vertellen van de provinciale geschiedenis en geen kunstcollectie toont, is dat extra kwetsbaar. Ter vergelijking, het Limburgs Museum trok in 2023 rond de 58.000 bezoekers en het Noordbrabants Museum rond de 252.000. Wij verwachten dat een variant als deze rond de 65.000 à 75.000 bezoekers kan trekken. Dit hangt met name sterk af van de locatie en het tentoonstellingsprogramma.

5. DE VARIANTEN

A. Een nieuw museum (vervolg)

Effect op de infrastructuur

Provincie Gelderland heeft een sterk museaal profiel. Daarbij zijn bijna drie van de vier musea aan te merken als een geschiedenismuseum en zijn er 250 organisaties die gezamenlijk het verhaal van Gelderland vertellen. Een positief effect van de variant van een nieuw museum kan wellicht zijn dat er samenwerking tot stand komt met 'toeleverende' musea en erfgoedorganisaties waarnaar wordt (door)verwezen, maar dit is geen zekerheid. Evengoed kan er juist meer concurrentie ontstaan. Feit is dat een nieuw museum niet beschikt over een eigen collectie en om die reden afhankelijk is van andere erfgoedorganisaties (bijvoorbeeld voor bruiklenen).

Een nieuw museum kan ook een nadelig effect hebben op de plekken waar al op een goede en aansprekende manier het verhaal van Gelderland wordt verteld, denk aan het Valkhof Museum, de Eusebiuskerk en Rozet. Subsidie voor een nieuw museum mag geen afbreuk doen aan de bestaande financieringsrelaties binnen het culturele en erfgoedveld. Het gevolg daarvan zou namelijk zijn dat deze variant datgene wat er al is en gekoesterd moet worden, in de verdrinking brengt.

Financiën

Het hangt af van het programma van eisen, maar het bouwen van een nieuw museum kan tussen de € 20 en € 100 miljoen vergen (stichtingskosten). Bij nieuwbouw geldt dat alles mogelijk is. Ter referentie: de bouw van het Fries Museum in Leeuwarden (in 2013 geopend) kostte ongeveer € 36 miljoen. Voor de bouw van het geplande Slavernijmuseum in Amsterdam is € 85 miljoen geraamd.

Daarnaast is er voor deze variant naar onze schatting rond de € 3 à € 3,5 miljoen subsidie per jaar nodig. Immers is, zoals eerder beschreven, subsidie vanuit de provincie een belangrijke inkomstenbron bij alle provinciale musea. Al met al is duidelijk dat er te veel onzekere variabelen zijn (bouwkosten en daarvan afgeleid de huisvestingslasten, omvang van de organisatie, programmering en mate van publieksbereik) om iets te kunnen zeggen over hoe haalbaar of toekomstbestendig deze variant is. Maar het staat vast dat dit een kostbare en risicovolle variant is.

5. DE VARIANTEN

A. Een nieuw museum (vervolg)

	Investering	Exploitatie	Toelichting
Bouwkosten	Nader te bepalen. Hangt af van PvE en kwaliteit gebouw. Grote bandbreedte als je kijkt naar recent gebouwde/verbouwde musea (€100 mln.)		
Inkomsten		Prijsniveau 2023	
Subsidie exploitatie		€3 à 3,5 mln.	Lager dan benchmark. Geen collectietaak (ligt al bij Museum Valkhof). Kleine opzet. Nadruk op historie, geen kunstmuseum.
Eigen inkomsten		€2 à 2,4 mln.	40% eigen inkomsten (conform benchmark).
Bezoekersaantal		65.000 – 75.000	€45 subsidie per bezoeker (hoger dan benchmark, relatief minder bezoekers)
Kosten		Prijsniveau 2023	
Personeel		€1,6 à 2,1 mln.	22 à 28 fte (lager dan benchmark, zeer beperkte collectie, minder publiek)
Huisvesting		€0,8 mln.	15% (lager dan benchmark, energieneutraal gebouw)
Overige (o.a. programmakosten)		€2,8 mln.	Minimaal drie tentoonstellingen/presentaties per jaar.

5. DE VARIANTEN

A. Een nieuw museum (vervolg)

Voordelen

- In deze variant staat de locatie nog niet vast; er kan gezocht worden naar een bereikbare plek met een grote bezoekersstroom.
- Een vaste locatie is voor bezoekers herkenbaar en vindbaar.
- Een nieuw en aantrekkelijk museum trekt publiek.
- Het museale concept spreekt een brede doelgroep aan.

Nadelen

- Wanneer er een nieuw museum wordt gerealiseerd met een bijpassende organisatie, is het niet makkelijk om af te schalen. Deze variant is daarmee niet 'schaalbaar'.
- Het is lastig in te schatten hoeveel (betalende) bezoekers deze variant trekt. Wij schatten het in op 65.000 à 75.000. Het is wel met zekerheid vast te stellen dat dit een kwetsbaar onderdeel is van deze variant.
- De variant vraagt om een flinke financiële investering, zowel eenmalig in het gebouw als jaarlijks terugkerend in de exploitatie (€ 3 à € 3,5 miljoen). De vraag is of de provincie Gelderland hiertoe bereid is.
- Er zijn al veel instellingen die zich richten op het vertellen van het verhaal van Gelderland. De vraag is dus wat de toegevoegde waarde kan zijn van een nieuw museum.

Overwegingen

- Wanneer de provincie kiest voor deze variant, is het van groot belang dat dit niet ten koste gaat van de bestaande infrastructuur.
- Het is van belang te kiezen voor een locatie die al veel bezoekers trekt en goed bereikbaar is.
- Wanneer de provincie kiest voor deze variant, is het belangrijk dat er vervolgonderzoek wordt gedaan naar het museale concept, het programma van eisen en de businesscase van het museum.
- Ook moet de provincie zich realiseren dat het traject van de (op)bouw van deze variant lang gaat duren. Tussen de start van de planontwikkeling en de opening van een museum kan zomaar tien jaar zitten. Externe factoren zoals juridische procedures, economische en politieke ontwikkelingen zetten dit soort projecten voortdurend onder druk.

5. DE VARIANTEN

B. Een netwerkmuseum

Variant B betreft een museum in de vorm van een (kleine) introductieplek, van waaruit samen met andere erfgoedorganisaties verspreid over de provincie tentoonstellingen worden gemaakt. De centrale regie ligt bij een kernteam dat in samenwerking met die lokale partnerorganisaties het aanbod maakt. Een rondreizende expositie (bijvoorbeeld afgestemd op de doelgroep schoolkinderen) kan onderdeel uitmaken van het concept. Het kernteam kan onderdeel zijn van een al bestaande organisatie, zoals Erfgoed Gelderland, of een al bestaande tentoonstellingsplek, zoals het Valkhof Museum, de Eusebiuskerk of Rozet.

Kenmerken museaal concept

- Geen eigen collectie, collecties bij partners
- Wisselende tentoonstelling/programma
- Reizende tentoonstelling
- Decentrale activiteiten
- Digitale collectie/aanbod

Referentievoorbeeld: Canon van Nederland

In het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem is de Canon van Nederland te vinden, een overzicht van de hele Nederlandse geschiedenis aan de hand van tien tijdvakken en vijftig Canonvensters.

De tentoonstelling bestaat onder andere uit games, film- en geluidsfragmenten en historische voorwerpen. De presentatie is tot stand gekomen met partner Rijksmuseum Amsterdam. De Canon van Nederland (ook een website) bestaat uit veertig topstukken en achttien Canonvensters. De motor van deze Canon is het netwerk van twaalf musea die allemaal topstukken van de Nederlandse geschiedenis laten zien. Dit is een manier van werken die een goede voorbeeld kan zijn voor een netwerkmuseum. Hierin is het goed mogelijk dat Erfgoed Gelderland een voortrekkersrol pakt en dat een van de bestaande plekken waar nu al het verhaal van Gelderland wordt verteld de rol vervult zoals het Openluchtmuseum dat doet.

Afbeelding: Canontentoonstelling. Bron: openluchtmuseum.nl.

B. Een netwerkmuseum (vervolg)

Plek

Een netwerkmuseum werkt vanuit een centrale plek, maar de activiteiten kunnen plaatsvinden in de hele provincie. De bereikbaarheid van deze activiteiten hangt af van de locaties. Deze locaties kunnen uiteraard uitgezocht worden op bereikbaarheid en ook deels buiten of op tijdelijke locaties plaatsvinden. Ook kan hierdoor een link worden gelegd met de vele rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten, kastelen, landhuizen, historische landschappen en groen erfgoed die de provincie rijk is. Het voordeel van deze variant is dat de ruimte die nodig is voor de tentoonstelling/activiteiten kan worden aangepast naar de wensen van de organisaties.

Organisatie

Door het kernteam worden tentoonstellingen gemaakt met partners. De uitvoering is grotendeels decentraal maar kan ook 'in huis' bij de partners plaatsvinden. Door de sterke afhankelijkheid van die partners is het van belang dat er een organisatie met kennis van samenwerking het kernteam vormgeeft.

Gelderland heeft verschillende organisaties die dit zouden kunnen, denk bijvoorbeeld aan Rozet, het Valkhof Museum en Zutphense Musea. Een organisatie die zeker een centrale rol in het netwerk kan spelen, is Erfgoed Gelderland, dat als coöperatie van erfgoedorganisaties in feite al een netwerk tot ontwikkeling heeft gebracht dat doorontwikkeld kan worden.

De inhoudelijke kennis die nodig is voor de tijdelijke tentoonstellingen kan bij de lokale partners worden gezocht. Omdat er bijna 250 organisaties zijn die nu – gebundeld in de coöperatie Erfgoed Gelderland - gezamenlijk het verhaal van Gelderland vertellen en omdat Gelderland een sterk museaal profiel heeft, is het aannemelijk dat er veel samenwerkingspartners te vinden zijn. Voor deze variant is de organisatie zeer goed schaalbaar en deze kan meegroeien met de ontwikkeling van het museale concept. Wij schatten in dat er vijf tot tien fte nodig is ten behoeve van programmering, coördinatie, marketing en communicatie.

B. Een netwerkmuseum (vervolg)

Publiek

Een netwerkmuseum kan zorgen voor meer bezoekers aan de verschillende organisaties die het verhaal van Gelderland vertellen. Daarnaast zorgt de manier van samenwerken ervoor dat er altijd gezocht wordt naar relevantie en een mogelijke link met de actualiteit. Ondanks dat er veel musea zijn in Gelderland, zijn er weinig tijdelijke exposities. Een netwerkmuseum kan hierin voorzien. Aannemelijk is dus dat deze variant een divers publiek aantrekt en aansluit bij de behoefte van verschillende doelgroepen. Uit de opiniepeiling komt deze variant echter niet als favoriet naar voren.

Een nadeel van deze variant kan zijn dat er geen herkenbare plek is voor het publiek en dat mensen dus minder snel een activiteit bezoeken dan wanneer het zou plaatsvinden in een bestaand museum waar het verhaal van Gelderland altijd centraal staat, zoals bij een nieuw museum. Het voordeel kan zijn dat het mensen mogelijk activeert om verschillende delen van Gelderland te bezoeken. Wanneer de tentoonstellingen meer educatief van aard zijn, is de verwachting dat dit het aantal bezoekers vergroot. Dit zijn echter bezoekers die geen entree betalen. De hoeveelheid publiek hangt sterk af van de programmering. Wij schatten 10.000 tot 20.000 bezoekers per jaar.

Effect op de infrastructuur

In deze variant staat samenwerking centraal. Een investering in deze variant door de provincie is niet alleen een investering in het kernteam en het programma van het netwerkmuseum, maar indirect ook in die van de vele samenwerkingspartners. Ook kan deze variant ervoor zorgen dat bezoekers beter bekend worden met het gehele aanbod. Het is aannemelijk dat een netwerkmuseum een positief effect heeft op de infrastructuur van de culturele en erfgoedorganisaties in Gelderland. Het zorgt voor verbinding en versterking en het zichtbaar maken van het verhaal van Gelderland.

Organisaties die deze rol op zich zouden kunnen nemen, mits daar een investering wordt gedaan in de capaciteit, zijn bijvoorbeeld Valkhof Museum of Rozet. Een voorbeeld van een soortgelijk concept is Tresoor in Leeuwarden waar de Friese historische en letterkundige bibliotheek, het erfgoedcentrum en de digitale omgeving in één gebouw zitten van waaruit de hele provincie wordt bediend. Ook in de plannen van de Zutphense Musea zit (mede dankzij de samenwerking met Erfgoed Gelderland) een sterk netwerkelement; daarover meer in de casestudy in hoofdstuk 6.

B. Een netwerkmuseum (vervolg)

Financiën

Wanneer we kijken naar de haalbaarheid en de toekomstbestendigheid van deze variant, zijn er twee grote voordelen. Er zijn geen of minimale bouwkosten en deze variant is schaalbaar. Dit zorgt voor minder onzekerheden en meer mogelijkheden om bij te sturen waar dat nodig is.

Ook zullen de huisvestingskosten meevallen, omdat deze variant kan worden ondergebracht bij een al bestaand gebouw met een bestaande organisatie. Maar ook bij deze variant is er een substantiële subsidiebijdrage nodig. Met name omdat er personeel nodig is en er programmakosten worden gemaakt.

5. DE VARIANTEN

B. Een netwerkmuseum (vervolg)

	Investering	Exploitatie	Toelichting
Bouwkosten	N.v.t.		Er komt geen nieuw museumgebouw. Programma zal plaatsvinden in bestaande erfgoedorganisaties.
Inkomsten			Prijsniveau 2023
Subsidie exploitatie		€0,6 mln. - €1 mln.	Dekking personeelskosten en deel programmering.
Eigen inkomsten		€0,4 mln. - €0,8 mln.	Met name inkomsten van fondsen en entree.
Bezoekersaantal		10.000 – 20.000	Hangt sterk af van het programma.
Kosten			Prijsniveau 2023
Personeel		€0,4 mln. - €0,8 mln.	5-10 fte ten behoeve van programmering en marketing en communicatie. Kosten per fte conform benchmark.
Huisvesting		€20.000	Ondergebracht in één van de bestaande erfgoedorganisaties (b.v. musea)
Overige (met name programmakosten)		€0,8 mln. - €1 mln.	Gemiddeld twee tentoonstellingen en educatief / ondersteunend programma

B. Een netwerkmuseum (vervolg)

Voordelen

- In deze variant kan er rekening worden gehouden met de inhoud van de tentoonstelling/activiteit en de (historische) omgeving.
- Gelderland heeft een sterke infrastructuur en er zijn verschillende musea die deze rol zouden kunnen vervullen.
- Een netwerkmuseum kan ervoor zorgen dat bezoekers verschillende delen van Gelderland bezoeken en mogelijk leren kennen.
- Het voorziet in aanbod van tijdelijke exposities, waarvan er nu relatief weinig zijn in Gelderland.
- Er wordt in deze variant gebruikgemaakt van wat er al is, en dat wordt versterkt (middels samenwerking).
- Het betreft een schaalbare variant met een gemiddelde financiële investering.

Nadelen

- Doordat het geen vast gebouw betreft, is het voor potentieel publiek mogelijk lastiger te vinden; het zorgt in mindere mate voor herkenbaarheid.
- Een netwerkmuseum staat of valt met de bereidheid tot samenwerking. Samenwerking tussen erfgoedorganisaties zal in Gelderland nog veel inspanningen vergen.

- Deze variant trekt minder publiek dan andere varianten zoals een nieuw museum of een museumhal, maar kan wel bijdragen aan het behouden of het vergroten van de bestaande publieke belangstelling.

Overwegingen

- Voor verdere concretisering van deze variant is het van belang te kijken naar de mogelijkheden bij bestaande organisaties die ervaring en capaciteit hebben (of kunnen opschalen) om een samenwerkingsverband te vormen.
- Ook is het raadzaam te kijken naar een locatie waar al bezoekersstromen zijn en/of het goed te combineren is met andere activiteiten (horeca en natuur).
- Het is vanuit het oogpunt van kostenefficiëntie verstandig aan te haken op een bestaande organisatie. Ook met het oog op het belang van herkenbaarheid kan het aanhaken bij een bestaande organisatie nuttig zijn.
- Erfgoed Gelderland kan de organisatie zijn die deze variant draagt. Als een locatie als vertrekpunt wordt genomen, kan worden gekeken naar het Valkhof Museum of Rozet. Dit is een schaalbare variant. De organisatie kan langzaam groeien of gemakkelijk krimpen afhankelijk van het succes.

5. DE VARIANTEN

C. Een digitaal museum

Deze variant is een online museum, waar het verhaal van Gelderland wordt verteld via een website of via een app. De site wordt samen met de netwerkpartners onderhouden en verwijst naar wat er bij de partners is te zien en te doen. Ook is er een overzicht van de Canon van Gelderland te zien.

Kenmerken museaal concept

- Vaste online presentatie
- Wisselende online tentoonstelling/wisselend online programma
- Digitale collectie/digitaal aanbod

Referentievoorbeeld: Verhaal van Gelderland

De variant van een website waar het verhaal van Gelderland wordt verteld, bestaat al. '[Verhaal van Gelderland](#)' wordt beheerd door Erfgoed Gelderland en is geënt op de Canon en de boeken van bijzonder hoogleraar Gelderse Geschiedenis Dolly Verhoeven. De website is een verzameling van collectiestukken uit CollectieGelderland met bijpassende verhalen van [mijnGelderland](#). De site geeft een overzicht van musea die het verhaal van Gelderland vertellen.

Afbeelding: Boven: het boek 'het verhaal van Gelderland'; Onder: kaart van het verhaal van Gelderland. Bron: [verhaalvangelderland.nl](#).

C. Een digitaal museum (vervolg)

Plek

Deze variant kent geen fysieke plek, het betreft een volledige digitale variant. Deze digitale plek bestaat al als de website 'Het verhaal van Gelderland'. Dit is voor iedereen vrij toegankelijk maar niet voor iedereen direct ook goed bereikbaar. Er zijn mensen die het gebruik van een website niet prettig vinden of lastig vinden en liever fysiek in aanraking komen met de historische verhalen. Het voordeel van een digitaal museum is dat het gemakkelijk is uit te bouwen. Ook is het mogelijk om vanuit het digitale museum wel degelijk in fysieke vorm samen te werken.

Organisatie

Deze variant heeft een programmaorganisatie nodig en vele netwerkpartners. De organisatie die deze variant verzorgt, bestaat al, namelijk Erfgoed Gelderland. Dit doet Erfgoed Gelderland samen met de 250 organisaties die het verhaal van Gelderland vertellen. Erfgoed Gelderland heeft nu 2 fte die zich inzet voor behoud en beheer van deze website. Wanneer de provincie besluit een impuls te geven aan deze variant, verwachten wij dat voor een optimaal gebruik er circa 5 fte nodig is.

Erfgoed Gelderland geeft aan dat er binnen deze variant juist samenwerking gestimuleerd kan worden. Het idee is dat wanneer organisaties werken aan gelijke thema's, deze organisaties vanuit inhoud kunnen gaan samenwerken en er live activiteiten gerealiseerd kunnen worden. Zo wordt het digitale museum deels vertaald in fysieke activiteiten.

Publiek

Uit de gesprekken is naar voren gekomen dat een verhaal dat enkel digitaal verteld wordt, minder goed werkt. Ook uit de peiling komt naar voren dat de inwoners van Gelderland dit de minst aantrekkelijke variant vinden. Uit de peiling blijkt bovendien dat een digitaal museum het minst populair is bij jongvolwassenen, een opvallend gegeven. Het is dus beslist nodig, zoals doorgaans ook gebeurt (ook bij Verhaal van Gelderland), om een link te leggen met fysieke collecties. Uit een enquête, uitgevoerd door Erfgoed Jong onder de leden, blijkt ook dat een website zonder een fysieke plek niet de voorkeur geniet. Daarbij is een financieel nadeel dat de bezoekers niet betalen voor websitebezoek. Momenteel heeft [Verhaal van Gelderland](#) rond de 50.000 bezoekers per jaar. [Collectie Gelderland](#) heeft ruim 100.000 bezoekers en de verhalensite [MijnGelderland](#) rond de 450.000.

Het aantal verwachte bezoekers hangt sterk af van de kwaliteit van de informatie en de presentaties die online aangeboden worden.

C. Een digitaal museum (vervolg)

Effect op de infrastructuur

De website van het Verhaal van Gelderland geeft een goede doorverwijzing naar de 250 organisaties die gezamenlijk het verhaal vertellen. Dit versterkt de infrastructuur en is ook een aanvulling op de bestaande musea. Het zorgt voor zichtbaarheid en vindbaarheid van de verschillende plekken die het verhaal van Gelderland vertellen. Het idee van Erfgoed Gelderland om vanuit inhoudelijke raakvlakken (gebaseerd op de Canon van Gelderland) organisaties te laten samenwerken en fysieke activiteiten te laten ontwikkelen, kan zorgen voor een impuls van de infrastructuur en het aanbod. Het is echter wel de vraag of dit de variant is die de grootste impuls geeft aan de al bestaande infrastructuur.

Financiën

Net als het netwerkmuseum zijn er voor de digitale variant geen bouwkosten. Wel is er jaarlijkse subsidie nodig voor de dekking van personeelskosten, programma en ICT. Er zijn in het geval van een digitaal museum geen (directie) inkomsten van kaartverkoop. Dit maakt de variant in financiële zin goed voorspelbaar omdat er geen afhankelijkheid is van de eigen inkomsten.

5. DE VARIANTEN

C. Een digitaal museum (vervolg)

	Investering	Exploitatie	Toelichting
Bouwkosten	N.v.t.		Er komt geen nieuw museumgebouw.
Inkomsten			Prijsniveau 2023
Subsidie exploitatie		€0,6 mln.	Dekking personeelskosten, programma en ICT
Eigen inkomsten		N.v.t.	
Bezoekersaantal		Nader te bepalen.	Hangt sterk af van de kwaliteit van de informatie en de presentaties die online aangeboden worden.
Kosten			Prijsniveau 2023
Personeel		€0,4 mln.	5 fte ten behoeve van programmering, marketing en communicatie. Kosten per fte conform benchmark.
Huisvesting		€10.000	Ondergebracht in één van de bestaande erfgoedorganisaties (b.v. musea)
Overige (met name programmakosten)		€0,2 mln.	Met name voor het maken van digitale tentoonstellingen.

C. Een digitaal museum (vervolg)

Voordelen

- De omvang van de site is makkelijk uit te bouwen en aan te passen.
- Deze variant is kostenefficiënt, de organisatie bestaat al en kan makkelijk worden vergroot (of verkleind).
- Het kan de huidige infrastructuur versterken.

Nadelen

- Het is de vraag of deze variant zorgt voor inhoudelijke samenwerking. Erfgoed Gelderland denkt dat de site hiervoor een basis kan vormen, maar er zal aanzienlijk meer nodig zijn dan een site en een op de Canon gebaseerde matrix om organisaties tot samenwerking te bewegen. Voor kleinere museale organisaties is vooral geld vaak het knelpunt.
- Met deze variant is er geen fysieke plek waar het verhaal wordt verteld; het publiek maar ook deskundigen vinden dit een nadeel. Velen vinden dat er een fysieke plek moet zijn om naartoe te kunnen gaan.

Overwegingen

- Er bestaat al een variant van een digitaal museum die goed functioneert. Het is de vraag of het versterken van deze variant veel extra effect genereert.
- Een digitaal museum werkt alleen als er een link wordt gelegd met fysieke collecties en presentaties.
- Een nieuw digitaal museum ontwikkelen ligt zeker niet voor de hand.

5. DE VARIANTEN

D. Een museumhal

Deze variant is een museumhal waar samen met Gelderse erfgoedorganisaties wisselende tentoonstellingen georganiseerd worden. Het betreft een kleine organisatie met een groot programmabudget die programmeert vanuit samenwerking met erfgoedorganisaties in Gelderland. Samen met die organisaties worden er thematische exposities gemaakt. De organisatie werkt met een meerjarenkalender waarbij timeslots worden toegewezen aan netwerkpartners.

Het betreft hier dus niet een geheel nieuw museum dat een eigen collectie beheert en zelf tentoonstellingen organiseert. Het is ook geen netwerkmuseum dat grotendeels bij partners programmeert, maar een museum dat fungeert als een platform en fysieke plek waar partners activiteiten kunnen uitvoeren.

Kenmerken museaal concept

- Geen eigen collectie
- Wisselende tentoonstellingen en programma's
- Digitale collectie/digitaal aanbod

Referentievoorbeeld: Walburgiskerk

De Walburgiskerk in Zutphen is een 13^e-eeuwse kapittelkerk waar tentoonstellingen worden gehouden en activiteiten zoals concerten mogelijk zijn. Een voorbeeld van een activiteit vanuit een partnerorganisatie is de World Press Photo-tentoonstelling of de tentoonstelling 'Zutphen in 1572' zoals hieronder zichtbaar.

Afbeelding: Zutphen in 1572. Bron: Erfgoedcentrum Zutphen (erfgoedcentrumzutphen.nl).

D. Een museumhal (vervolg)

Plek

Deze variant kan worden gerealiseerd in een museum, in een al bestaande tentoonstellingslocatie zoals de Walburgiskerk in Zutphen, of ook in een oude fabriek. Hierbij is het van belang dat de locatie bereikbaar is en dat er al voldoende bezoekersstroom aanwezig is. Doordat de exacte plek nog niet helder is, is het dus ook niet mogelijk om hiervoor een financiële inschatting te geven.

Organisatie

Ondanks dat de inhoud van de programmering grotendeels komt van de partnerorganisaties, heeft deze variant wel degelijk een stevige programmaorganisatie nodig. Denk hierbij aan de organisatie rondom de wisselende tentoonstellingen, het goed cureren van deze inhoud, maar ook de beveiliging/ontvangst, marketing en communicatie of het zoeken van (co)financiering. Dit alles vergt personele inzet. Wij verwachten dat er circa 18 tot 22 fte nodig is bij deze variant.

Publiek

Zoals eerder aangegeven, gaan mensen in Gelderland relatief veel naar het museum en waar aanbod wordt gecreëerd, ontstaat ook publiek. Het museale concept, dat goed kan inspelen op actualiteiten en behoeftes, kan zeker een breed publiek aanspreken.

Het aantal (betalende) bezoekers hangt sterk af van de omvang van het nieuwe museum. Wanneer het museum zich sterk op educatieve activiteiten richt, is de verwachting dat dit het aantal bezoekers vergroot. Deze bezoekers betalen echter vaak geen entree. Uit de peiling blijkt dat, na de variant van een nieuw museum, de inwoners over deze variant het meest enthousiast zijn. Naar verwachting trekt deze variant tussen de 80.000 en 90.000 bezoekers per jaar.

Effect op de infrastructuur

Net als bij de variant van een nieuw museum, kan het zijn dat deze variant een positief effect heeft op de infrastructuur en de samenwerking tussen de erfgoedorganisaties. Doordat de museumhal echt een platformfunctie heeft (in tegenstelling tot een nieuw museum met een eigen collectie), versterkt het de samenwerking en versterkt het als het goed is ook de positie van de programmerende partners. Het vraagt echter wel wat om ook met dit concept, net als bij een nieuw museum, het aanbod te versterken in plaats van in de weg te staan. Ook bij deze variant willen wij benadrukken dat de financiële bijdrage die nodig is om deze variant te realiseren, geen afbreuk mag doen aan de bestaande financieringsrelaties.

5. DE VARIANTEN

D. Een museumhal (vervolg)

Financiën

Net zoals bij variant A (een nieuw museum) is het nu niet in te schatten wat de bouwkosten zijn. Dit hangt sterk af van het soort gebouw waar de museumhal in terechtkomt. Omdat er geen collectietaak is, zal de jaarlijkse exploitatiesubsidie lager zijn dan die van de bestaande provinciale musea. Net als bij variant A is deze variant risicovoller en zijn er veel variabelen onzeker.

5. DE VARIANTEN

D. Een museumhal (vervolg)

	Investering	Exploitatie	Toelichting
Bouwkosten	Nader te bepalen. Hangt af van <u>PvE</u> en kwaliteit gebouw. Optie is herbestemming industrieel of kerkelijk erfgoed.		
Inkomsten		Prijsniveau 2023	
Subsidie exploitatie		Ca. €2,5 mln.	Lager dan benchmark. Geen collectietaak (ligt al bij Museum Valkhof). Beter te vergelijken met kunsthall dan met museum.
Eigen inkomsten		€2,5 mln.	50% eigen inkomsten.
Bezoekersaantal		80.000 – 90.000	€30 subsidie per bezoeker (lager dan benchmark, relatief minder kosten en meer bezoek dan in nieuw museum)
Kosten		Prijsniveau 2023	
Personeel		€ 1,3 à 1,6 mln.	18 à 22 fte (minder dan in nieuw museum, geen collectietaken, focus op aantal tentoonstellingen per jaar, geen/bepaalde vaste presentatie)
Huisvesting		€0,75 mln.	15% (lager dan benchmark, energieneutraal gebouw)
Overige (o.a. programmakosten)		€2,65 mln.	Minimaal 4 tentoonstellingen per jaar.

5. DE VARIANTEN

D. Een museumhal (vervolg)

Voordelen

- Het zal om een vaste locatie gaan die voor bezoekers herkenbaar en vindbaar is.
- De wisselende tentoonstellingen maken het aannemelijk dat bezoekers terugkeren (en niet slechts één keer gaan, zoals bij musea met vooral vaste presentaties).
- Een nieuw en aantrekkelijk museumconcept trekt publiek.
- Het museale concept kan een brede doelgroep aanspreken.

Nadelen

- De variant vraagt om een aanzienlijke investering, mogelijk in een gebouw (of een deel van een al bestaand gebouw) van een organisatie en ook een jaarlijkse exploitatiebijdrage voor de organisatie.
- Daarnaast staat of valt deze variant met de bereidheid van erfgoedorganisaties uit Gelderland om in de museumhal te programmeren. Het zal een aanzienlijk budget vergen om organisaties hiertoe te verleiden, de eerste reflex van deze organisaties zal altijd zijn om interessante exposities juist lokaal, in eigen huis, te laten plaatsvinden.

- Daarbij kan worden betwijfeld of deze variant goed is voor de infrastructuur. Voor een lokaal museum heeft het veel meer impact om in eigen huis een goede expositie te organiseren dan in een – elders gelegen – museumhal. De kans om een expositie te benutten om ook het eigen pand te onderhouden en op te waarderen (iets wat vaak gebeurt) wordt namelijk niet benut.

Overwegingen

- Wanneer de provincie kiest voor deze variant, is het belangrijk dat dit niet ten koste gaat van de bestaande infrastructuur.
- Het is van belang te kiezen voor een locatie die al veel bezoekers trekt en goed bereikbaar is.
- Wanneer de provincie kiest voor deze variant, is het belangrijk dat er vervolgonderzoek wordt gedaan (onder andere een businesscase). Ook moet de provincie zich realiseren dat het traject van de (op)bouw van deze variant lang gaat duren.

5. DE VARIANTEN

E. Een programma

Deze variant is geen museum, maar een programma. Een thematisch samenhangend geheel van projecten en activiteiten, financieel mogelijk gemaakt door de provincie. Het programma kan ieder jaar enkele bestaande lokale en regionale cultuurhistorische activiteiten omarmen. De activiteiten worden door diverse initiatiefnemers georganiseerd op verschillende plekken in de provincie. Zo kan het programma bijvoorbeeld drie tentoonstellingen in drie verschillende regio's van de provincie meefinancieren.

Op dit moment is er de subsidieregeling 'Gelderse thematische verhaallijnen'. Het doel van deze regeling is het verhaal van Gelderland vertellen en laten leven. Een criterium is dat een samenwerking plaatsvindt tussen minimaal twee musea en een organisatie uit de vrijetijdsector. Deze regeling kan worden omgevormd tot een programma. Wenselijk daarbij is volgens velen dat de uitvoering op afstand van de provincie komt te staan, al dan niet onder de hoede van een aangestelde programmadirecteur, intendant, onafhankelijke commissie of organisatie.

Meer informatie over de regeling is terug te vinden op:

<https://www.gelderland.nl/subsidies/gelderse-thematische-verhaallijnen>.

Kenmerken museaal concept

- Wisselende tentoonstelling/wisselend programma
- Mogelijkheid tot reizende tentoonstelling
- Decentrale activiteiten
- Digitale collectie/digitaal aanbod

Referentievoorbeeld: Leeuwarden-Friëslân culturele hoofdstad

Op 27 januari 2018 vond de officiële opening plaats van Leeuwarden-Friëslân 2018. Een jaar waarin Fryslân een jaar lang de culturele hoofdstad was van Europa. In dat jaar zijn er 2.020 evenementen georganiseerd en 800 'mienskipinitiatieven' (activiteiten vanuit de inwoners). In de 11 Friese steden werd, na participatie door de lokale bevolking, geïnvesteerd in 11 modern vormgegeven fonteinen. Na het voor Friesland succesvolle jaar zijn de activiteiten voortgezet in de 'legacy organisatie' Arcadia. Deze legacy geeft de organisatie vorm in een cultuurtriënnale waarvan de eerste editie heeft plaatsgevonden in 2022 en de volgende gaat plaatsvinden in 2025. De organisatie ontvangt subsidie van de gemeente Leeuwarden en de provincie Fryslân.

5. DE VARIANTEN

E. Een programma (vervolg)

Plek

Deze variant heeft geen specifieke locatie of specifiek gebouw. De verschillende activiteiten vinden plaats door de gehele provincie. De activiteiten vinden plaats bij de verschillende organisaties en/of op (historische) plekken. Het voordeel van deze variant is dat de ruimte die nodig is voor de tentoonstelling/activiteiten kan worden aangepast naar de wensen van de organisaties die het organiseren.

Organisatie

In de provincie Gelderland zijn er veel verschillende organisaties die het verhaal van Gelderland vertellen. In Gelderland zijn bijna drie van de vier musea aan te merken als een geschiedenismuseum. Deze variant heeft een organisatie nodig die buiten de provinciale ambtelijke organisatie opereert. Dit zorgt voor onafhankelijkheid, ondernemerschap en kan ervoor zorgen dat er cofinanciering binnen kan worden gehaald. De organisatie moet een heldere huisstijl en goede communicatie-uitingen hebben. Het is namelijk van belang dat het programma eenheid uitstraalt. Dit kan bijvoorbeeld ook worden bevorderd door een programmadirecteur, een intendant, een apart bestuur en/of een commissie van deskundigen.

Belangrijk voor een bestendig beleid op de lange(re) termijn is dat de verdeling van de gelden op basis van objectiviteit en deskundigheid gebeurt. Voor deze variant is er rond de 2 à 3 fte nodig voor coördinatie en ondersteuning bij de beoordeling van de aanvragen.

Publiek

De bijdrage van het provinciale programma aan activiteiten zorgt ervoor dat het aanbod in het vertellen van het verhaal van Gelderland wordt vergroot. Daarbij zorgt dit voor een toename van tijdelijke exposities, waar er relatief weinig van zijn in Gelderland. Het voordeel is dat de spreiding van bezoekers door Gelderland gestimuleerd kan worden. Uit de opiniepeiling blijkt overigens dat inwoners minder enthousiast zijn over deze variant. Wellicht ook omdat het moeilijk is voor te stellen wat een programma zoals hier bedoeld precies behelst.

Wij verwachten voor deze variant jaarlijks tussen de 50.000 en 75.000 bezoekers op diverse locaties in de provincie.

5. DE VARIANTEN

E. Een programma (vervolg)

Effect op de infrastructuur

Deze variant betekent een versterking van de huidige infrastructuur. De bestaande erfgoed- en cultuurinstellingen kunnen middels dit programma aanspraak maken op budget voor het organiseren van activiteiten. Ook is het mogelijk om, net zoals in de huidige regeling, samenwerking te stimuleren. Een voordeel voor de infrastructuur kan ook zijn dat gelden uit het programma ingezet kunnen worden voor investeringen, denk bijvoorbeeld aan nieuwe techniek, apparatuur of faciliteiten op decentrale locaties. Dan heeft dit een blijvend effect voor de organisatie en is het hiermee een impuls voor een lokaal museum of initiatief.

Financiën

Er zijn geen bouwkosten nodig en wanneer je dit programma onderbrengt bij bijvoorbeeld Erfgoed Gelderland, zijn er ook geen huisvestingskosten. Er is voor deze variant wel een jaarlijkse subsidie nodig van € 1 tot € 1,5 miljoen.

E. Een programma (vervolg)

Voordelen

- Er wordt gebruikgemaakt van de bestaande kennis en ervaring en het zorgt voor een versterking van de infrastructuur.
- Deze variant zorgt voor spreiding door en bekendheid van Gelderland.
- Via het provinciale programma is het mogelijk cofinanciering binnen te halen, vanuit bijvoorbeeld landelijke fondsen. Een voorwaarde is daarvoor wel dat het programma organisatorisch buiten de provinciale organisatie wordt belegd.
- Het is mogelijk om in regelingen te sturen, bijvoorbeeld op samenwerking of het aanspreken van een divers publiek.
- Het is mogelijk om met een pilotfase te starten en om na verloop van enkele jaren met behulp van tussentijdse evaluaties bij te sturen, zo wordt er optimaal gebruikgemaakt van het geld dat de provincie vrijmaakt voor het zo goed mogelijk vertellen van het verhaal van Gelderland.
- Een voordeel voor lokale musea en initiatieven is dat de middelen ook ten goede zullen kunnen komen aan nieuwe techniek, apparatuur of faciliteiten. Zo wordt lokaal de infrastructuur blijvend versterkt.

Nadelen

- Voor de cultuur- en erfgoedsector is het goed mogelijk eenheid uit te stralen, maar voor de bezoeker is dat lastiger. Een vaste plek waar het verhaal verteld wordt, is voor het publiek duidelijker.
- Deze variant vraagt een investering in een programmaorganisatie.

Overwegingen

- Het is mogelijk om de regeling niet alleen voor musea en erfgoedinstellingen open te stellen, maar ook voor andere disciplines.
- Het is mogelijk om een specifieke organisatie, zoals het Valkhof Museum, een gealloceerd bedrag toe te kennen voor specifieke Gelderse programmering. Een voorbeeld hiervan is het Fries Museum dat een specifieke rol vervult in het vertellen van het verhaal van Friesland.

5. DE VARIANTEN

E. Een provinciaal programma (vervolg)

	Investering	Exploitatie	Toelichting
Bouwkosten	N.v.t		
Inkomsten			Prijsniveau 2023
Programmabudget	N.t.b Om te investeren in accommodaties en faciliteiten op locaties	€1 mln. - €1,5 mln. p.j.	Aantal grote en kleine tentoonstellingen verdeeld over de verhalen/thema's en/of de regio's. Tentoonstellingen gemaakt door bestaande musea en presentatie-instellingen.
Bezoekersaantal		50.000 – 75.000	Extra bezoekers voor de musea omdat ze meer/aantrekkelijker programma kunnen bieden.
Kosten			Prijsniveau 2023
Personeel		€160.000 a €240.000	2 a 3 fte ten behoeve van coördinatie en logistiek/ondersteuning bij beoordeling aanvragen.
Huisvesting	N.t.b	Tussen de €10.000 en €15.000 p.j.	Ondergebracht bijvoorbeeld bij Erfgoed Gelderland, de Zutphense Musea of Rozet.
Overige		N.t.b	Kantoorkosten

6. Casestudy Zutphen (variant F)

6. CASESTUDY ZUTPHEN

Een Gelders museum in Zutphen

In dit hoofdstuk wordt bij wijze van casestudy op een meer gedetailleerde wijze de variant van een Gelders museum in de Zutphense Musea beschreven. We noemen dit ook wel variant F. De casestudy is mogelijk omdat deze variant al verder is uitgewerkt. Sinds 2015 zetten René Arendsen en Bas Steman zich in om met programma's bij Omroep Gelderland het verhaal van de Gelderse geschiedenis en identiteit te vertellen. In 2022 ontstond er, onder redactie van Dolly Verhoeven, Maarten Gubbels en Michel Melenhorst, een vierdelige boekenreeks over het verhaal van Gelderland. In 2023 is er in het Stadmuseum van Harderwijk een tentoonstelling te zien geweest genaamd 'het verloren Hertogdom', die is samengesteld door Arendsen en Steman. En inmiddels liggen er plannen voor een Gelders museum in de Zutphense Musea.

Waar in deze casestudy wordt gesproken van 'een Gelders museum' betreft het een uitwerking binnen de huidige Zutphense Musea. Kijkend naar de varianten in het vorige hoofdstuk kan worden gesteld dat het elementen bevat van variant A (een nieuw museum), variant B (een netwerkmuseum) en zelfs variant C (een digitaal museum).

De casestudy beschrijft op hoofdlijnen het museale concept en geeft aan de hand van de afwegingscriteria een beschrijving van de inhoud van het museum, daarbij leunend op het plan dat door de Zutphense initiatiefnemers is gemaakt.

Afbeelding: Musea Zutphen. Bron: woodbrookebarchem.nl.

Een Gelders museum in Zutphen (vervolg)

Het Gelders museum in Zutphen moet een plek worden waar het verhaal van Gelderland samenkomt en van waaruit verbindingen worden gelegd met de (erfgoed)collecties die te vinden zijn door heel Gelderland. Het museum wil organisaties verbinden en zal doorverwijzen naar andere musea in de provincie. Er is dan ook geen grote eigen collectie, maar er wordt gewerkt met bruiklenen. Voor voldoende kennis wordt er samengewerkt met kennis- en onderzoeksinstituten en vakopleidingen.

Het verhaal zal op een moderne manier worden verteld, met behulp van verschillende media, waardoor het een echte belevenis is. Het is een educatief museum dat een overzicht geeft van de Gelderse geschiedenis en een verbinding legt met de huidige samenleving. De bezoeker krijgt inzicht in hoe de provincie zich in de loop der jaren heeft ontwikkeld en wordt enthousiast gemaakt om andere plekken in Gelderland te bezoeken.

Er wordt in deze variant gebruikgemaakt van de vele initiatieven en materialen die Erfgoed Gelderland mogelijk heeft gemaakt, zoals informatie, foto's, kaarten en 'artist impressions' uit het Verhaal van Gelderland, de matrix en verhaallijnen van Erfgoed Gelderland, de site Verhaalvangelderland.nl, het educatieve programma Reizen in de tijd en de website van Collectie van Gelderland waaronder de 3D-objecten van de VR-schatkamers. De plannen van de Zutphense musea zijn dus sterk afhankelijk van de samenwerking met Erfgoed Gelderland.

Naast het aanbod van Erfgoed Gelderland wordt er ook gebruikgemaakt van de collecties van websites van erfgoedcentra in de regio's en steden, collecties uit archeologische en museale depots van Stedelijk Museum Zutphen elders en van de RCE.

Het museum heeft een basiscollectie, namelijk de huidige eigen collectie, die enkele topstukken bevat. Aanvullend daarop wordt er gebruikgemaakt van bruikleningen. Het museum zal een (semi-)vaste presentatie programmeren in combinatie met tijdelijke tentoonstellingen. Voor mogelijke blockbuster-tentoonstellingen wordt er samengewerkt met de Walburgiskerk als tentoonstellingslocatie. En voor het maken van reizende tentoonstellingen wordt er samengewerkt met musea elders in de provincie: hiervoor wordt een reizende curator/conservator aangesteld.

Kenmerken museaal concept

- Fysieke collectie
- Vaste presentatie
- Wisselende tentoonstelling/wisselend programma
- Reizende tentoonstelling
- Decentrale activiteiten
- Digitale collectie/digitaal aanbod

Een Gelders museum in Zutphen (vervolg)

Locatie en gebouw

Het Gelders museum moet een plek krijgen binnen de al bestaande organisatie Zutphense Musea. Het gebouw van dit museum bevindt zich in de binnenstad van Zutphen met een mooie inbedding in de historische omgeving. De gemeente Zutphen stelt de Witte Vleugel ter beschikking aan het mogelijke Gelders museum. Dit is een aanbouw van het oude stadhuis van 1.300m².

Zutphen is met het openbaar vervoer goed bereikbaar. Voor voldoende parkeergelegenheid moeten er nog wel wat aanpassingen plaatsvinden, al zijn er mogelijkheden tot parkeren in de omgeving. In Zutphen is al een bezoekersstroom aanwezig. Wij verwachten echter wel dat er in Arnhem en Nijmegen meer publieksstroom aanwezig is. Daartegenover geven de Zutphense Musea aan dat de bezoekers die naar de stad komen over het algemeen veel interesse hebben in historie en erfgoed.

Organisatie

Het Gelders museum wordt onderdeel van de organisatie van de Zutphense Musea. Wel wordt er gedacht aan een eigen missie en visie. De huidige organisatie bestaat inclusief de directeur-bestuurder uit negentien medewerkers in vaste dienst en vier personen (0,5 fte) aan tijdelijk personeel. Daarnaast heeft het museum nu 71 vrijwilligers.

De plannen voor een Gelders museum vragen om meer activiteiten, zowel binnen als buiten het museum. Het huidige museum heeft de nodige ervaring met samenwerkingspartners, maar voor een Gelders museum zal het gezamenlijk maken van tentoonstellingen een belangrijk onderdeel worden van het werk. De inschatting van de Zutphense Musea is dat er 14 tot 16 fte bij moet komen om de plannen te kunnen realiseren. Dit is een flinke groei.

Publiek

Het Gelders museum in Zutphen richt zich op een breed publiek: jongeren, ouderen en grote groepen zoals schoolklassen. Wanneer het museum zich sterk op educatieve activiteiten richt, is het de verwachting dat dit het aantal bezoekers vergroot. Deze bezoekers betalen echter vaak geen entree. Daarnaast zien we als we kijken naar de huidige bezoekers van musea in Gelderland, dat dit grotendeels binnenlandse bezoekers zijn. Het museale concept is zeer uitgebreid en naar verwachting trekt dat een divers publiek. Uit de peiling van Ipsos I&O blijkt dat inwoners het meest enthousiast zijn over variant A (nieuw) en variant D (museumhal). Naar verwachting geldt dit ook voor de variant in Zutphen. Het museum verwacht met de huidige collectie en de Witte Vleugel erbij in het begin circa 35.000 bezoekers per jaar te trekken en op termijn, als de eerste bezoekersstromen wegebben, zo'n 20.000 à 25.000.

Een Gelders museum in Zutphen (vervolg)

Effect op infrastructuur

In de plannen rondom het Gelders museum in Zutphen staat samenwerking centraal. In dat opzicht valt te verwachten dat deze variant zorgt voor een versterking van de infrastructuur. Ook zorgt het voor de versterking van de samenwerkingspartners door het verwijzen naar andere musea en erfgoedinstellingen. Daarentegen heeft Gelderland al een sterk museaal profiel, zijn er al veel musea aan te merken als een geschiedenismuseum en zijn er, zoals beschreven aan het begin van dit onderzoek, al vele organisaties die het verhaal van Gelderland vertellen. Zoals ook bij de variant van een nieuw museum is aangegeven, kan een forse investering vanuit de provincie in deze variant dus ook een nadelig effect hebben op de huidige infrastructuur en samenwerking daarbinnen.

Ook hier willen wij opmerken dat deze variant niet onmogelijk is, maar dat een voorwaarde wel is dat de financiële investering en forse meerjarige subsidie die nodig zijn voor deze variant geen afbreuk doen aan de bestaande financieringsrelaties binnen het culturele en erfgoed veld. Het gevolg daarvan zou namelijk zijn dat deze variant juist afbreuk doet aan wat er al is.

Financieel – algemeen

Bij het opstellen van het overzicht op de volgende pagina is er gebruikgemaakt van de door Zutphense musea aangeleverde inschattingen en van informatie vanuit ons benchmarkonderzoek. De verbouwkosten, hierna verder uitgewerkt, bedragen naar schatting rond de € 7,3 miljoen. Bij deze variant is er ook vanuit de provincie een jaarlijkse subsidie nodig van € 2,3 miljoen. Net als varianten A (een nieuw museum) en D (museumhal) is er een grotere investering en jaarlijkse bijdrage nodig. Ook zijn er meer risico's.

Een Gelders museum in Zutphen (vervolg)

	Investering	Exploitatie	Toelichting
Bouwkosten	€7,3 mln.		Dekking door provincie Gelderland en eventueel door fondsen, sponsors en loterijen. Van de gemeente Zutphen wordt geen financiële bijdrage verwacht.
Inkomsten			
Subsidie exploitatie		€2,3 mln..	Provincie Gelderland €2,05 mln. Gemeente Zutphen €0,25 mln. dekking huur.
Eigen inkomsten		€1,12 mln.	Inclusief €0,8 mln. uit entree. 70% subsidie en 30% eigen inkomsten.
Bezoekersaantal		20.000-25.000	Op basis van €45 subsidie per bezoeker (benchmark) Op basis van €8 per bezoeker (benchmark)
Kosten			
Personeel		€1,4 mln.	14-16 fte €87.500 - €100.000 per fte (hoger dan benchmark)
Huisvesting		€1,2 mln.	33% van totale kosten (hoger dan benchmark)
Overige (o.a. programmakosten)		€1 mln.	Inclusief €0,5 mln. voor tentoonstellingen.

Een Gelders museum in Zutphen

Financieel - verbouwkosten

Door bureau 4advies hebben wij een raming laten opstellen van wat een **cascoherstel** van de witte vleugel in Zutphen (door het gemeentebestuur aangeboden als onderkomen voor een Gelders museum) bij benadering zal kosten. Cascoherstel heeft betrekking op het herstellen of opknappen van de basisstructuur van een gebouw. Hierbij gaat het om het herstel van de ruwbouw, zoals het dak, de muren, de fundering en de dragende elementen. Het casco is het 'skelet' van het gebouw zonder afwerkingen. Bij cascoherstel worden dus geen afwerkende elementen zoals vloeren, binnenmuren, leidingen of sanitair meegenomen.

De lezer moet zich realiseren dat na het cascoherstel van het pand er nog meer investeringen nodig zullen zijn om het gebouw tot een Gelders museum te maken. In aanvulling op cascoherstel is het volgende nodig:

- Afbouwmaatregelen: dit zijn de afwerkingswerkzaamheden, zoals het plaatsen van binnenmuren, vloeren, plafonds, kozijnen, elektra, verwarming, sanitair en schilderwerk. De afbouw zorgt ervoor dat het gebouw gebruiksklaar wordt gemaakt. De afbouwmaatregelen zijn afhankelijk van het soort gebruik.
- Realisatie van het museuminterieur (de presentatie): dit kan verschillende vormen aannemen, afhankelijk van de aard van de presentatie. Bijvoorbeeld:
 1. Een tentoonstellingsontwerp: het concept en de lay-out van de presentatie, inclusief de manier waarop objecten, kunstwerken of artefacten worden getoond.
 2. Technologie en interactieve elementen: audiovisuele middelen, touchscreens, virtual reality of andere digitale tools om de presentatie interactiever en aantrekkelijker te maken voor bezoekers.
 3. Verlichting en displays: de juiste verlichting om de tentoongestelde werken op een optimale manier te presenteren, evenals het investeren in vitrinekasten en andere tentoonstellingsmeubels.

Een Gelders museum in Zutphen

Voordelen

- Doordat het museum in de oude binnenstad staat, heeft het een mooie historische context.
- Het museum is goed bereikbaar met openbaar vervoer en auto.
- In deze variant is er al een bestaande organisatie met kennis en ervaring.
- Een vaste locatie is voor bezoekers herkenbaar en vindbaar.
- Het museale concept spreekt een brede doelgroep aan.
- De manier van samenwerken kan ervoor zorgen dat bezoekers verschillende delen van Gelderland bezoeken en mogelijk leren kennen.
- Het museum voorziet in het aanbod van tijdelijke exposities, waarvan er nu relatief weinig zijn in Gelderland.
- Er wordt in deze variant gebruikgemaakt van wat er al is, en dat wordt versterkt (middels samenwerking) .

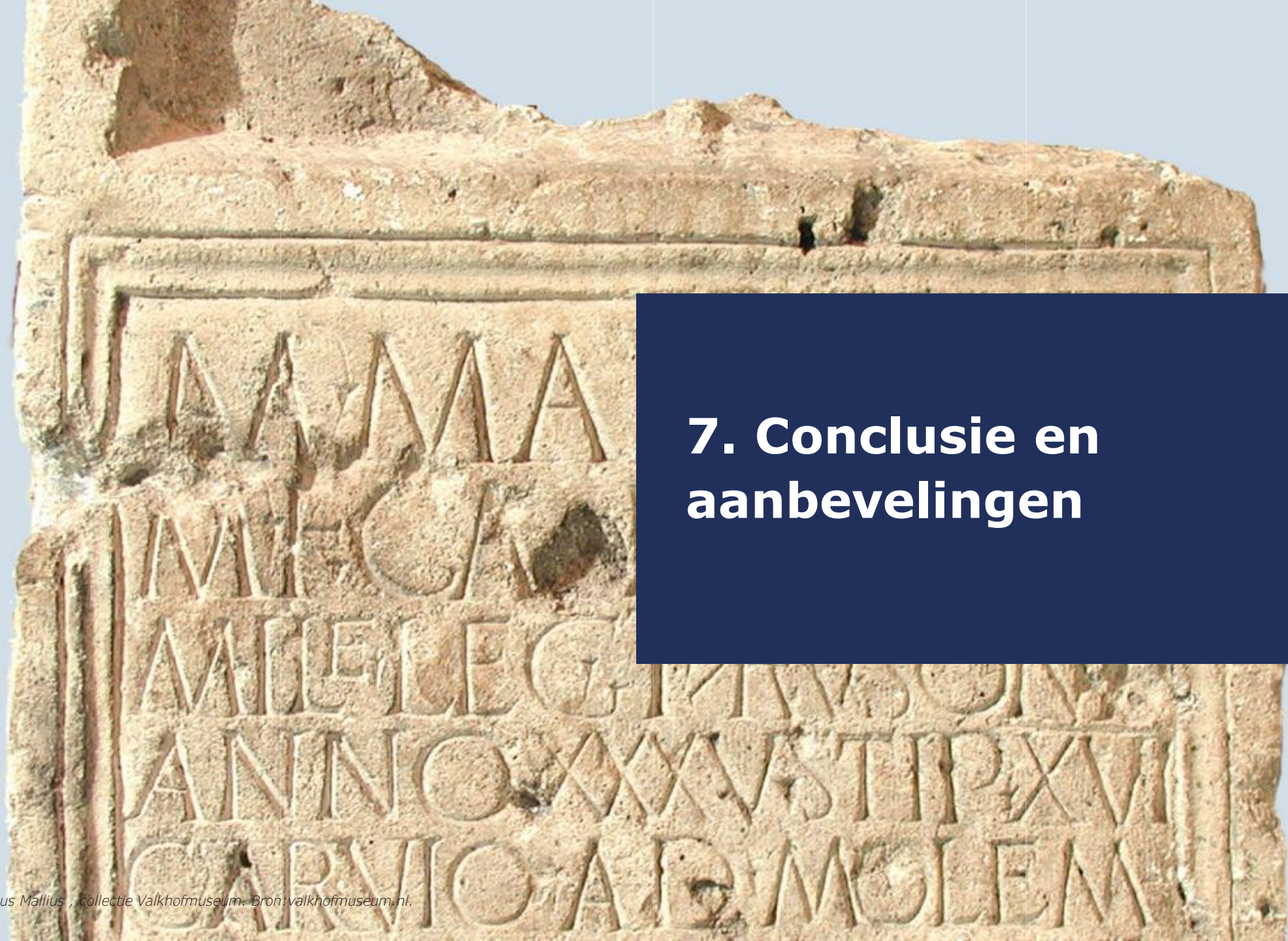
Nadelen

- Er moeten nog aanpassingen worden gedaan voor parkeermogelijkheden.
- Zutphen trekt niet zoveel bezoekers als grotere steden in Gelderland, dit heeft zijn weerslag op de mogelijke bezoekersaantallen.
- Het is lastig in te schatten hoeveel (betalende) bezoekers deze variant trekt, het is wel met zekerheid vast te stellen dat dit een kwetsbaar onderdeel is van deze variant.

- Deze variant trekt minder publiek dan andere varianten zoals een nieuw museum of een museumhal.
- De variant vraagt om een flinke financiële investering, dit maakt deze variant minder haalbaar en toekomstbestendig.

Overwegingen

- Interessant aan de 'variant Zutphen' is dat deze schaalbaar gemaakt kan worden. Een groeimodel kan het mogelijk maken om te onderzoeken wat de behoeften van het publiek zijn, wat er werkt (qua programmering) en wat er (financieel) nodig is.
- Wanneer de provincie kiest voor deze variant, is het van groot belang dat dit niet ten koste gaat van de bestaande infrastructuur.
- Omdat veel onderdelen van deze casestudy overeenkomen met de eerder beschreven varianten, is het ook denkbaar om te starten met bijvoorbeeld de rol van netwerkmuseum voor de Zutphense Musea en van daaruit te kijken naar mogelijk groei en opschaling.
- Voor verdere concretisering van deze variant is het van belang dat de provincie in gesprek gaat met gemeente Zutphen om te kijken naar verdeling van de lasten en naar stappen die gezet kunnen worden in het proces.

7. Conclusie en aanbevelingen

Afbeelding: Grafsteen Marcus Mallius, collectie Valkhofmuseum. Bron: valkhofmuseum.nl.

De antwoorden op drie kernvragen

De kern van dit onderzoek is het tegen elkaar afzetten van de verschillende varianten voor een Gelders Museum. Het uitgangspunt van het onderzoek is het inzichtelijk maken van de complexe keuze die aan de orde is en inzicht te geven in de voor- en nadelen. Dat hebben wij in de voorgaande hoofdstukken gedaan. Het doel van dit rapport is niet om de provincie te adviseren welke keuze het beste is; dit hangt namelijk van verschillende elementen af. Wel geven wij antwoord op drie belangrijke kernvragen:

1. Is een variant haalbaar en toekomstbestendig?
2. Speelt een variant in op de wensen van de inwoners?
3. Is een variant een versterking van de huidige infrastructuur?

1. Is een variant haalbaar en toekomstbestendig?

Er zit een groot verschil in de haalbaarheid en toekomstbestendigheid van de varianten. Ook zijn er varianten waarbij enkele variabelen nog niet helder zijn en daardoor niet verder kunnen worden uitgewerkt. **Wat we wel kunnen concluderen, is dat zowel variant A (nieuw museum) als D (museumhal) en F (casestudy Zutphen) een flinke startinvestering en jaarlijks een exploitatiesubsidie nodig hebben.** Uit de benchmark blijkt dat de provinciale musea jaarlijks gemiddeld bijna € 4,5 miljoen provinciale subsidie ontvangen.

Voor variant B (netwerkmuseum) zijn de investeringskosten en de jaarlijkse subsidiebehoefte minder en voor variant C (digitaal museum) zijn deze minimaal, aangezien deze variant eigenlijk al bestaat. Vooral in het geval van variant B (netwerkmuseum) zien wij mogelijkheden om al bestaande organisaties uit te bouwen.

Met een programma (variant E) heeft de provinciale overheid zelf voor een groot deel grip op (dan wel zeggenschap over) de hoogte van de jaarlijkse bijdrage. De varianten A (nieuw museum), D (museumhal) en F (casestudy Zutphen) zijn sterk afhankelijk van de bezoekersaantallen. Bij de varianten B (netwerkmuseum), C (digitaal museum) en E (programma) spelen bezoekersaantallen een minder grote rol.

Belangrijk om vast te stellen, zo zeggen museumexperts en zo laat ook Museumcijfers 2023 (een uitgave van de Museumvereniging) zien, is dat historische musea in Nederland weinig publiek trekken. Voor een Gelders museum zal dat niet anders zijn.

Tot slot: een nieuw museum (variant A) is lastig te realiseren, omdat het geen collectie heeft. De collecties die nodig zijn om de Gelderse verhalen te vertellen, zijn in bezit van de al bestaande erfgoedorganisaties in Gelderland.

De antwoorden op drie kernvragen (vervolg)

Met deze risico's in het achterhoofd is het goed om ook te kijken naar de uitdagingen waar musea vandaag de dag voor staan. De voorspellingen voor kleine tot middelgrote musea zijn niet positief, de verwachting is dat deze musea het de aankomende jaren zwaar gaan krijgen door de voorgenomen lastenverzwaringen vanuit het Rijk, bezuinigingen bij provincies en gemeenten en kostenstijging voor personeel en tentoonstellingen (Museumcijfers 2023).

2. Speelt een variant in op de wens van de inwoners?

Uit het onderzoek van Ipsos I&O komt naar voren dat een groot deel van de inwoners van Gelderland positief staat tegenover een Gelders museum. Hierbij is er een voorkeur voor iets nieuws, met als grootste voorkeur variant A (een nieuw museum) en erna variant D (museumhal). Direct daarna komt variant B (een netwerkmuseum). Voor het programma (variant E; in de peiling een fonds genoemd) is weinig animo en voor een digitaal museum (variant C) is de minste interesse. Wij merken daarbij op dat het voor veel respondenten lastig zal zijn geweest om een beeld te vormen van een netwerkmuseum, een programma en een digitaal museum.

3. Is een variant een versterking van de huidige infrastructuur?

De provincie Gelderland is rijk aan historische landschappen, (groen) erfgoed en (geschiedenis)musea. Ze spelen een grote rol in de culturele infrastructuur. Er zijn dan ook veel organisaties die (delen van) het verhaal van Gelderland al vertellen. Een variant met een investering in een nieuw gebouw en organisatie zoals variant A (een nieuw museum) is vanuit die optiek amper een aanvulling. Nemen we de bestaande infrastructuur als uitgangspunt, dan zijn de varianten die het huidige museumaanbod versterken het meest interessant. Zonder twijfel doet variant E (programma) dat, maar ook variant B (netwerkmuseum) kan een positieve bijdrage leveren aan de infrastructuur. Bij variant D (museumhal) en variant F (Zutphen) hangt de meerwaarde ten opzichte van het bestaande aanbod erg af van het succes van de samenwerkingsverbanden. In dit kader herhalen wij wat vaak door organisatieadviseurs wordt gezegd: samenwerking tussen mensen is moeilijk, samenwerking tussen organisaties is moeilijk in het kwadraat.

Onze inzichten

Om uiteindelijk een conclusie te kunnen trekken, moeten de kosten (bouwkosten en jaarlijkse subsidie) afgezet worden tegen de drie kernvragen: 1) is een variant haalbaar en toekomstbestendig? 2) Speelt een variant in op de wensen van de inwoners? En 3) is een variant een aanvulling op of versterking van de huidige infrastructuur? Daarnaast is het van belang inzichtelijk te hebben wat de verwachte bezoekersaantallen per variant zijn. Hieronder volgt een schematisch overzicht gebaseerd op onze inzichten:

	A. Nieuw	B. Netwerk	C. Digitaal	D. Museumhal	E. Programma	F. Zutphen
Stichtingskosten (bouw + inrichting)	€ 20 - € 100 mln.	n.v.t.	n.v.t.	n.t.b.	n.v.t.	€ 7,3 mln.
Subsidie exploitatie	€ 3 à € 3,5 mln.	€ 0,6 - € 1 mln.	€ 0,6 mln.	ca. € 2,5 mln.	€ 1 - € 1,5 mln.	€ 2,3 mln.
Structureel bezoekersaantal	65.000-75.000	10.000-20.000	n.t.b.	80.000-90.000	50.000-75.000	20.000 à 25.000
Kernvragen						
1. Is het haalbaar/toekomstbestendig?	Risico	Ja	Ja, eenvoudig	Risico	Ja, eenvoudig	Risico
2. Speelt het in op de wens van de inwoners ?	Ja, voorkeurs variant	In mindere mate	Nee, minste voorkeur	Ja, na variant A de voorkeursvariant	In mindere mate	Ja, waarschijnlijk wel, want is een variant op A en B
3. Is het een aanvulling/versterking?	Geen versterking, wel een soort aanvulling	Aanvulling en versterking	Amper een aanvulling of versterking; is er al	Wel een versterking, maar een minimale aanvulling	Aanvulling en versterking	Aanvulling en versterking

7. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

De conclusie

De schematische weergave van onze inzichten maakt een aantal dingen inzichtelijk:

- Varianten A (nieuw), D (museumhal) en F (Zutphen) zijn bij uitstek het meest kostbaar en risicovol. Meerjarige exploitatiesubsidie is nodig, evenals aanzienlijke investeringen in een gebouw. Bovendien zijn deze varianten sterk afhankelijk van bezoekersinkomsten.
- In het licht van de antwoorden op de kernvragen liggen de varianten A (nieuw) en D (museumhal) niet voor de hand.
- Over variant F (Zutphen) kan worden gezegd dat deze schaalbaar is en gebruikmaakt van een bestaand gebouw en een bestaande organisatie. Toch is het sterk de vraag is of de kosten opwegen tegen de baten. Het publieksbereik zal beperkt zijn.
- Varianten B (netwerk), C (digitaal) en E (programma) zijn minder risicovol en daarmee toekomstbestendiger. Maar variant C bestaat feitelijk al.
- Variant A (nieuw) en variant D (museumhal) trekken naar verwachting de meeste bezoekers en sluiten het beste aan op de wens van de inwoners. Maar in absolute aantallen geldt dat historische musea geen grote bezoekersaantallen trekken.
- Het aantal (extra) bezoekers dat in Zutphen (variant F) wordt verwacht, is laag, zeker als dit wordt afgezet tegen de benodigde investering (raming: € 7,3 miljoen) en de behoefte aan structurele provinciale subsidie.
- Variant B (netwerk), E (programma) en F (Zutphen) zullen naar verwachting een versterking zijn van de huidige infrastructuur, mits de investering in die variant niet ten koste gaat van andere erfgoedsubsidies.

Als context geven we hierbij mee dat de provincie Gelderland op dit moment maar voor 3% bijdraagt aan de inkomsten van de musea in de provincie, wat betekent dat provincie Gelderland, vergeleken met veel andere provincies, een relatief geringe rol speelt in het museumlandschap. Ter vergelijking: bij de provinciale musea in den lande bestaat gemiddeld bijna 60% van de totale inkomsten uit provinciale subsidie (de rest komt vooral van het Ministerie van OCW, van de gemeenten en van eigen inkomsten uit bezoek).

De conclusie (vervolg)

Wanneer de provincie Gelderland het belangrijk vindt dat er **veel bezoekers** worden getrokken op een centrale plek, zoals bij een nieuw museum en een museumhal, dan vraagt dit om een exploitatiesubsidie van de provincie en ook om investeringen in een gebouw en de museale inrichting.

Wanneer de provincie gaat voor het **versterken van de huidige infrastructuur**, dan kan dit op diverse manieren, bijvoorbeeld met een provinciaal programma of met een netwerkmuseum dat als centraal punt ofwel het museum in Zutphen heeft, ofwel het Erfgoedcentrum (annex de Gelderland Bibliotheek) in Arnhem, ofwel het Valkhof Museum in Nijmegen ofwel de Eusebius Experience in Arnhem. Vanuit de centrale locatie kan dan op verschillende plekken in Gelderland het verhaal worden verteld.

Wanneer de provincie gaat voor een **haalbare en toekomstbestendige** variant met minder risico's, kan dit met een programma of een (schaalbaar) netwerkmuseum. Een nieuw museum of een museumhal liggen dan om verschillende redenen niet voor de hand.

Onze aanbevelingen

In dit onderzoek hebben wij verschillende varianten met elkaar vergeleken. Aan de hand van de afwegingscriteria hebben wij deze varianten inzichtelijk gemaakt. Bij het maken van een keuze willen wij de Provinciale Staten van Gelderland drie aanbevelingen en een mogelijk toekomstperspectief meegeven:

- Uit de peiling blijkt dat inwoners positief staan tegenover een Gelders museum en dat mensen weinig kennis hebben van de geschiedenis van hun regio. Het pleidooi van de Ridders van Gelre raakt een snaar en het is zeker de moeite waard om te investeren in het vertellen van het verhaal van Gelderland.
- Hierbij is het echter van belang om dat wat er al is – en dat is iets om trots op te zijn als provincie – met zorg te behandelen. De varianten A (nieuw), D (museumhal) en F (Zutphen) zullen een flinke investering vragen en wanneer de provincie daarvoor kiest, is het belangrijk dat dit niet ten koste gaat van huidige infrastructuur van musea en erfgoedinitiatieven. Zoals eerder aangegeven, gaat de erfgoed- en museale sector een uitdagende periode tegemoet en het behouden van wat er nu is, provinciaal en ook lokaal, kan al een behoorlijke uitdaging worden.
- Wij hebben de varianten voor een Gelders museum op hoofdlijnen uitgewerkt. Doel van het onderzoek is om de Provinciale Staten in staat te stellen een besluit te nemen over de volgende stap in het project Gelders museum. Indien de Provinciale Staten tot een voorkeurvariant komen, is de volgende stap het laten maken van een businesscase. Met een businesscase bedoelen wij een nauwkeurige raming van de kosten en de inkomsten en de benodigde subsidie. Het zou goed zijn als de Provinciale Staten daarbij een aantal financiële en beleidsinhoudelijke kaders meegeeft. Uiteraard zal het erfgoedveld betrokken moeten worden bij het maken van de businesscase, maar wij denken dat het verstandig is dat de provincie, net als bij dit onderzoek, optreedt als initiatiefnemer en opdrachtgever.
- Toekomstperspectief: we realiseren ons dat het voorgaande rapport veel inzichten geeft maar nog niet direct antwoord geeft op de vraag wat nu de beste variant is. Kijkende naar onze conclusies vinden wij de optie voor een programma het meest passen bij de uitgangspunten. Daarnaast zien wij mogelijkheden om het initiatief van Zutphen hieraan te relateren.

7. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

Programma als wenkend perspectief

Variant E (een programma) biedt de mogelijkheid om op veel plekken aandacht te besteden aan de geschiedenis van Gelderland. Een programma, mits gevoed door voldoende middelen en goed georganiseerd, kan een impuls zijn voor de hele erfgoedsector van Gelderland. En het biedt kansen voor een groot publieksbereik. Een programma heeft als voordeel dat het schaalbaar en flexibel is.

Een uitwerking kan zijn dat het programma wordt opgezet rondom een aantal locaties (4 à 8) in de provincie die dienen als focuspunt. Op elk van deze locaties wordt een belangrijk Gelders historisch verhaal verteld. Deze focuspunten vormen de ruggengraat van het programma. Het zwaartepunt van het programma kan de eerste jaren worden gelegd op het versterken van deze focuspunten. Denk bijvoorbeeld aan het geschikt maken van een gebouw voor een vaste presentatie van het verhaal. Daarna kan het accent komen te liggen op tentoonstellingen en andere activiteiten.

In ons rapport noemen wij als voorbeeld het project "Leeuwarden-Fryslân 2018" (LF2018). Dit was een grootschalig programma dat er toe heeft geleid dat de aandacht voor de identiteit en de historie van Fryslân is vergroot. Gelderland zou dit voorbeeld kleinschaliger kunnen navolgen.

Het programma heeft als doel om een breed scala aan culturele evenementen en samenwerkingsprojecten rondom de historische Gelderse verhalen te realiseren. Niet alleen vanuit de focuspunten maar in heel Gelderland. De organisatie van het programma zou wat ons betreft het best buiten de provinciale organisatie kunnen worden gepositioneerd. De organisatie kan er als volgt uitzien:

1. Een stichting

Een aparte entiteit die de verantwoordelijkheid krijgt voor de uitvoering van het programma. En daarop aanspreekbaar is. Deze stichting heeft een Raad van Toezicht die toezicht houdt op de doelstellingen, het budget, en de uitvoering van de activiteiten.

2. Dagelijkse leiding

Het is belangrijk dat het programma inhoudelijk wordt 'geladen' vanuit een duidelijke visie op de Gelderse geschiedenis, de rol van de verschillende regio's daarin en de betrokkenheid van de erfgoedorganisaties. Een inhoudelijk gedreven directeur (of programmamanager of intendant) kan hieraan gestalte geven. Deze persoon neemt de strategische beslissingen en bewaakt de samenhang tussen de verschillende projecten. De directeur is ook het gezicht naar buiten van het programma. De directeur, ondersteund door een klein team, is verantwoordelijk voor de uitvoering van het programma, het beheren van het budget en het rapporteren aan de Raad van Toezicht.

Programma als wenkend perspectief (2)

3. Adviescommissie

Deze commissie dient als klankbord van de directeur en adviseert over het programma en de projecten.

4. Projectteams

De projectteams zijn verantwoordelijk voor de verschillende thema's en projecten binnen het totale programma. Belangrijk is dat het programma intensief samenwerkt met het culturele veld. Liefst zal ieder project een samenwerkingsverband zijn waarbij meerdere musea en cultuurhistorische organisaties zijn aangehaakt.

5. Subsidies en (co)financiering

Het programma wordt steeds voor een periode van 4 jaar gevuld met provinciale middelen. Deze middelen zijn beschikbaar voor projecten en de kosten van de programmaorganisatie. Naast deze middelen zal de organisatie op zoek gaan naar financiering vanuit gemeenten en provinciale en landelijke fondsen. Ook kan gekeken worden naar mogelijkheden van sponsoring.

Binnen een programmatische aanpak kan de propositie van Zutphen een speciale rol vervullen. Het ligt voor de hand dat Zutphen één van de focuspunten van het programma is. Dit kan een titel zijn om in de beginfase van het programma, net als bij de andere focuspunten, te investeren in de propositie van Zutphen. Denkbaar is ook dat de programmaorganisatie Zutphen als uitvalsbasis kiest. Op die manier krijgt het focuspunt Zutphen meer nadruk.

Een voorwaarde voor een succesvol programma is dat het programma-budget voldoende substantieel is. Ofschoon wij de mogelijkheid om te kunnen op- en afschalen belangrijk vinden, is voor een goede start een aanzienlijk budget nodig. Zeker als op een aantal focuspunten ook in accommodaties en faciliteiten moet worden geïnvesteerd. Daarnaast moet rekening worden gehouden met de uitvoeringskosten van het programma. Het zou in deze fase van de planontwikkeling een slag in de lucht zijn om bedragen te noemen. In een volgende fase dient de opzet van het programma en de benodigde budgetten in kaart gebracht te worden. Belangrijk is dat vooraf de succesfactoren van het programma worden bepaald opdat het programma periodiek kan worden geëvalueerd en bijgestuurd (op- of afschalen).

Bijlagen

Cannenburgherweg

BIJLAGE 1

Bronnen

Batavialand, jaarverslag 2023.

Boekmanstichting en Cultuur Oost, Cultuurmonitor provincie Gelderland, 2022.

Bonnefantemuseum, jaarverslag 2023.

Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd, Dagrecreatie en horeca in de achterhoek, vitaliteitsonderzoek, 2022.

Discovery Museum, jaarverslag 2023.

Dolly Verhoeven, Het Gelderse gevoel en de betekenis van grenzen in ruimte en tijd, Radboud Universiteit, 2025.

Drents Museum, jaarverslag 2023.

Erfgoed Festival, Erfgoed Gelderland. Erfgoed Festival over Grenzen, 2018.

Erfgoed Gelderland, Inventarisatie leden over een Gelders museum, 2024.

Erfgoed Gelderland, Verhaal van Gelderland, collecties, verhalen & musea, <https://verhaalvangelderland.nl/>.

Erfgoed Gelderland, Website, <https://erfgoed gelderland.nl>.

Erfgoed Jong, Inventarisatie Geldersmuseum enquête resultaten, 2024.

Festival Gelderland 1900-2000, Een terugblik, 2006.

Festival Gelderland Geleerd in Gelderland, Een terugblik, 2012.

Festival Gelderland Gemaakt in Gelderland, Een terugblik, 2008.

Fries Museum jaarverslag 2023.

Groninger Museum, jaarverslag 2023.

Kantar Public en MARE, Publieksonderzoek verkenning nationaal historisch museum, in opdracht van Ministerie OCW, 2023.

Limburgs Museum, jaarverslag 2023.

Museum de Fundatie, jaarverslag 2023.

Noordbrabants Museum, jaarverslag 2023.

Ridders van Gelre in coproductie met Musea Zutphen en Gemeente Zutphen en samenwerking met Dolly Verhoeven. Gelders museum in Zutphen, 2023.

Valkhof Museum, jaarverslag 2023.

Stichting Versterking Herinnering WO2 Gelderland, Eelke innovatieve middelen zijn er om het historische Tweede Wereldoorlog erfgoed te ontsluiten richting bezoekers? 2016.

Zeeuws Museum, jaarrekening 2023.

Zutphense Musea, startdocument voor opzet en inhoud Gelders Museum, 2024.

Zutphense Musea, jaarverslag en jaarrekening 2023.

BIJLAGE 2

Gesprekspartners

Steuninstellingen

Erfgoed Gelderland	Marc Wingens
	Liesbeth Tonckens
Cultuur Oost	Ester van de Haar
Gelders Genootschap	Renée Koning
Rijnbrink	Bernard Fransen
Stichting Geldersch Landschap & Kasteelen	Michel van Maarseveen
	Saskia van Haaren
Erfgoed Jong	Gerjan Brinksma

Musea

Valkhof Museum	Hedwig Saam
	Barbara Kruijzen
Museum Arnhem	Saskia Bak
Coda	Carin Reinders
Zutphense Musea	Paolo Martina
Nederlands Openluchtmuseum	Martine Barnhard
	Maarten Rademaker
Eusebius	Meike Verhagen
Fries Museum	Kris Callens
Noord-Brabants museum	Jacqueline Grandjean
Zeeuws Museum	Marjan Ruiters
Limburgs Museum	Bert Mennings

Andere culturele organisaties

Erfgoedcentrum Rozet	Jenny Doest
Gelders Archief	Petra Links
Bemiddelaar Erfgoedcentrum Rozet	Ton Brandenburg
Regionaal Archief Rivierenland	Ella Kok-Majewska

Overheden

OCW	Rovert Verhoogt en Eva Harmsen
gemeente Zutphen	Sjoerd Wannet
Zutphen	Geke Hop
Gelderland	team cultuur en erfgoed

Kenners

Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen	Herre Dijkema
Bijzonder hoogleraar Gelderse Geschiedenis	Dolly Verhoeven
Ridder van Gelre (omroep Gelderland)	René Arendsen
Ridder van Gelre (omroep Gelderland)	Bas Steman
Museoloog	Arnoud Odding
Directeur NHM initiatief	Valentijn Byvanck
Museumdeskundige	Peter Berns

BIJLAGE 3

Typering provinciale musea

In dit document worden de kwalitatieve aspecten (programming, activiteiten) van verschillende provinciale musea in Nederland bondig in kaart gebracht. Hiervoor is gebruikgemaakt van informatie op de websites van de musea zelf. Bij de selectie van musea hanteren wij de onderstaande criteria:

- Het museum wordt voor een substantieel gedeelte (semi) structureel gefinancierd door de provincie;
- Het is geen klein museum, archief of erfgoedhuis.

In het overzicht (zie [hoofdstuk 2](#)) zijn de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht niet vertegenwoordigd (NB Het Centraal Museum wordt gefinancierd door de gemeente Utrecht).

1. Batavialand (Lelystad, Flevoland)

Batavialand is een combinatie van een museum en een scheepswerf, waar een reconstructie van het 17^e-eeuwse schip Batavia ligt. Het museum vertelt de geschiedenis van het Zuiderzeegebied, van de inpoldering van de Zuiderzee tot de komst van de provincie Flevoland. Het museum werkt voornamelijk met vaste tentoonstellingen. Ook de tijdelijke tentoonstellingen staan in het teken van (de geschiedenis van) de provincie Flevoland. Daarnaast vinden er ook meerdere activiteiten in het museum plaats voor jong en oud:

- ArcheoHotspot: een plek waar mensen kennis kunnen maken met archeologie en het verleden van Flevoland. Iedere woensdag- en vrijdagmiddag geopend en iedere eerste vrijdag van de maand ook een archeologisch spreekuur.
- Cursus knopen: een gratis activiteit gericht op kinderen. Iedere derde zondag van de maand.

- Symposia over verschillende onderwerpen omtrent zeevaart, scheepsbouw, archeologie en/of de provincie Flevoland.
- Schoolbezoeken zijn mogelijk in overleg.

2. Bonnefantenmuseum (Maastricht, Limburg)

Het Bonnefantenmuseum heeft een uitgebreide vaste collectie met Europese beeldende kunst uit de 12^e tot en met de 17^e eeuw. Enkele onderdelen van de vaste collectie zijn afkomstig uit Limburg en omstreken (onder andere middeleeuwse sculpturen uit het Maasgebied en zilversmeedkunst uit Maastricht). Met de wisselende tentoonstellingen worden daar nieuwe genres, disciplines en achtergronden aan toegevoegd (onder andere film, hedendaagse kunst, activistische kunst). Naast de tentoonstellingen worden onderstaande programma's en activiteiten aangeboden:

- Gratis audiotour en gratis rondleidingen in de vakantie. Ook een gratis NGT-videotour.
- Free Friday: gratis toegang op de derde vrijdag van de maand voor een avondprogramma. Uitgangspunt zijn de collecties oude en hedendaagse kunst of de tijdelijke tentoonstellingen die op dat moment in het museum te zien zijn. De programming bestaat uit verschillende activiteiten die de bezoeker uitdagen om te veranderen van toeschouwer naar deelnemer of zelfs cocreator. Voor iedere Free Friday wordt een vereniging, club, stichting of subcultuur uitgenodigd om mee te organiseren.
- Brueghel Lab: onderzoek en 'handen uit de mouwen steken' in het atelier voor jong en oud.
- Filmvertoningen en Bonnefanten TV voor 'thuisblijvers'.

Typering provinciale musea (vervolg)

3. Discovery Museum (Kerkrade, Limburg)

Het Discovery Museum is gewijd aan de ontwikkelingen van wetenschap en techniek in verleden, heden en toekomst. Het museum heeft vijf eigen deelcollecties, die grotendeels verbonden zijn met (de geschiedenis van) de regio: Stoommachines & Motoren, Techniek van het Huishouden, Steenkolenmijnbouw, Maastrichts aardewerk & porselein, Maastrichts glas & kristal. Het museum is ingesteld op zelf doen en ontdekken, met de 'walkthrough experience' genaamd Revolutie Aarde en andere installaties. Daarnaast biedt het Discovery Museum ook onderstaande activiteiten en programma's aan:

- Einstein Telescope Education Centre: een programma voor middelbare scholieren waar interactief leren, zelf onderzoek doen en ervaringen delen centraal staan. Daarnaast zijn er ook andere educatieve programma's voor scholen.
- Podcast: Zeker Weten?!
- Online schatkamer: online collectie met voorwerpen uit verschillende vaste collecties van het museum.

4. Drents Museum (Assen, Drenthe)

De vaste collectie van het Drents Museum bestaat uit verschillende voorwerpen, archeologische objecten en beeldende kunst die de geschiedenis van de provincie Drenthe vertellen of een link hebben met de provincie, omdat ze er zijn gemaakt en/of gebruikt. Deze collectie reikt van muntschatten en mammoetbotten tot schilderijen van Drentse kunstenaars. Bij de tijdelijke tentoonstellingen wordt de blik verlegd naar andere thema's en genres, zoals hedendaagse sculpturen en Roemeense goud- en zilverschatten. Daarnaast biedt het museum ook de volgende activiteiten aan:

- Gratis rondleidingen en lezingen over vaste en tijdelijke collecties.

- Activiteiten voor families met kinderen, zoals zelf objecten (na)maken, munten maken met een goudsmid en Stop Motion workshops.
- Het Grootste Poppenhuis van Nederland: persoonlijk kennismaken met Drentenaren uit de 18^e eeuw (op aanvraag).
- Maatschappelijke programma's, zoals Onvergetelijk Drents Museum (een gesprek tussen mensen met dementie en hun mantelzorgers in een ontspannen sfeer over wat ze zien) en Van Gogh-workshops voor ouderen van 70+.
- Educatieve programma's voor basisonderwijs, voortgezet onderwijs en hbo/wo. Ook een aanbod van online lessen met onder andere rollenspellen en workshops.

5. Fries Museum (Leeuwarden, Friesland)

Het Fries Museum bezit de grootste provinciale collectie van Nederland. De collectie bestaat onder andere uit schilderijen, meubels, archeologische vondsten en kledingstukken. Alle objecten in het museum weerspiegelen de samenleving en geschiedenis van Fryslân vanaf de prehistorie tot aan vandaag. Ook de tijdelijke tentoonstellingen hebben vaak een Fries thema, zoals 'de elf steden, fryslân van boven en de terp'. Daarnaast biedt het museum ook het onderstaande aan:

- PAN-spreekuur: met een expert in gesprek gaan over je eigen bodemvondsten.
- Verschillende podcasts, online tours en verhalen.
- Prikkelarme privébezoeken, privé rondleidingen en kinderfeestjes.
- Cultuureducatieve programma's voor primair onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. Ook onderwijsavonden voor volwassenen.
- In hetzelfde gebouw zit ook het Fries Verzetsmuseum en Slieker Film (filmhuis).
- Opvallend: het museum verwijst op de website zelf ook naar tientallen andere plaatsen in Friesland waar Friese kunst en erfgoed te zien zijn, inclusief op de Waddeneilanden.

Typering provinciale musea (vervolg)

6. Groninger Museum (Groningen, Groningen)

De permanente collectie van het Groninger Museum bestaat uit Aziatische keramiek, schilderijen van De Ploeg (een kunstenaarscollectief dat begin 20^e eeuw werd opgericht in Groningen stad), design en mode. Bij de tijdelijke tentoonstellingen worden verschillende genres en disciplines opgezocht, zoals de Kinderbiënnale, wandkleden en foto's van Erwin Olaf. Daarnaast biedt het museum ook het volgende aan:

- Tour door de sporen van het slavernijverleden in de museumcollectie.
- Atelier in de weekenden en schoolvakanties.
- Rondleidingen (ook privé, voor met de familie, 'Slow Looking' en voor doven en slechthorende bezoekers), gratis audiotour en online tentoonstellingen.
- Lezingen.
- Kunsteducatie voor scholen op aanvraag.

7. Limburgs Museum (Venlo, Limburg)

Het Limburgs Museum is een cultuurhistorisch museum waarin het verhaal van de mens centraal staat. De vaste collectie bestaat uit archeologische collectie en een volkskundige collectie. Tijdelijke tentoonstellingen zijn niet alleen in het museum zelf te zien, maar ook op locatie. Ook bij de tijdelijke tentoonstellingen zijn de thema's vaak afgestemd op de geschiedenis en/of de cultuur van de provincie. Het museum organiseert ook activiteiten, zowel in het museum als op locatie:

- Archeo Route Limburg: opgravingen doen met een app op je telefoon, waarbij verhalen achter de Limburgse geschiedenis en archeologie worden verteld.

- Onvergetelijk Limburgs Museum: een speciale rondleiding voor mensen met geheugenproblematiek en hun dierbaren, waarbij een speciaal opgeleide rondleider meewandelt. Met open vragen en creatieve opdrachten helpt de rondleider bezoekers met verhalen en herinneringen te komen. Bij Onvergetelijk Limburgs Museumtafel wordt hetzelfde aangeboden met een aanraakscherm voor mensen met geheugenproblematiek in zorginstellingen en ziekenhuizen.
- Onderwijsprogramma's voor basisonderwijs, speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs en mbo/hbo/wo.
- Speciale kinderfeestjes.

8. Museum de Fundatie (Zwolle, Overijssel)

Museum de Fundatie bezit en beheert een omvangrijke collectie beeldende kunst. De collectie en tentoonstellingen zijn te zien op twee locaties: Kasteel het Nijenhuis (met beeldentuin in Heino/Wijhe) en Museum de Fundatie in Zwolle. De vaste collectie is voornamelijk opgebouwd uit particuliere verzamelingen. Museum de Fundatie beheert de collectie moderne en hedendaagse kunst van de provincie Overijssel, waar de collectie van Paul Citroen een belangrijk onderdeel van uitmaakt. In Museum de Fundatie worden voornamelijk schilderijen tentoongesteld.

9. Noordbrabants Museum (Den Bosch, Noord-Brabant)

De vaste collectie van het Noordbrabants Museum bestaat onder andere uit 18^e-eeuwse paleiszalen (Bossche Gouvernementspaleis), werken van Brabantse meesters (Jan Sluijters, Vincent van Gogh), moderne en hedendaagse kunst, werken en objecten die verhalen van Brabant vertellen. De tijdelijke tentoonstellingen hebben ook doorgaans een Brabants thema en/of vertonen werk van Brabantse kunstenaars.

Typering provinciale musea (vervolg)

10. Valkhof Museum (Nijmegen, Gelderland)

Het Valkhof Museum heeft een collectie van ruim 14.000 jaar geschiedenis van de ontwikkeling van de wereld en van de mens. Bij het Valkhof wordt er bij zowel de vaste collectie als bij de tijdelijke tentoonstellingen veel nadruk gelegd op de (Romeinse) geschiedenis van Nijmegen, waar het educatieprogramma (voor basisonderwijs, voortgezet onderwijs en mbo/hbo/wo) op aansluit. Het museum wordt op dit moment verbouwd en heeft een tijdelijke kleinere locatie op het Keizer Karelplein (Nijmegen).

11. Zeeuws Museum (Middelburg, Zeeland)

Het Zeeuws Museum heeft de vaste tentoonstelling 'Dit is Zeeland', waar het verhaal van Zeeland op actuele en aansprekende wijze wordt verteld in een uiteenlopende collectie. De vaste collectie bevat mode en streekdracht, wandtapijten, geschiedenis en archeologie, kunst, kunstnijverheid en natuurhistorie. De tijdelijke tentoonstellingen hebben doorgaans ook een Zeeuws thema en/of bevatten werk van Zeeuwse makers. Naast de vaste en tijdelijke tentoonstellingen biedt het museum ook het volgende aan:

- Tekenwerk, denkwerk en dichtwerk: drie publicaties ter ondersteuning van een tentoonstelling (tijdelijk).
- Abdijrondleiding: 100 jaar geschiedenis in de Abdij van Middelbrug (tijdelijk zomerprogramma).
- Onvergetelijk Zeeuws Museum: rondleidingen voor mensen met geheugenproblemen en hun naasten of zorgverleners. 'Door verhalen, herinneringen, associaties en ideeën te delen, breng je met elkaar de (Zeeuwse) kunstwerken tot leven.'

BIJLAGE 4

Samenvatting opiniepeiling Ipsos I&O

Klein deel gaat vaak naar musea, meerderheid positief over een Gelders museum

Ongeveer vier op de tien Gelderlanders bezoekt wel eens een museum in Gelderland. Het deel dat frequent een museum bezoekt, is minder dan een op de tien. Hoewel een meerderheid aangeeft weinig of gematigd kennis te hebben van de Gelderse geschiedenis, is die interesse er wel. De meeste Gelderlanders verdiepen zich wel in een vorm van cultureel erfgoed en met name de natuurgebieden en landschappen en de historische monumenten en gebouwen zijn in trek.

Meer dan de helft van de Gelderlanders staat positief tegenover het idee van een Gelders museum, en jongvolwassenen nog positiever dan ouderen. Gelderlanders verwachten in het museum met name iets te leren over de geschiedenis van Gelderland en een overzicht te krijgen van deze geschiedenis. Ook interactie en interessante tentoonstellingen worden door een aanzienlijk deel genoemd. Een bijzondere beleving of 'experience' ligt minder in de lijn der verwachtingen. Qua historische thema's is de interesse erg breed – men wil in de eerste plaats meer te weten komen over kastelen en landgoederen, maar ook andere onderwerpen zoals de tweede wereldoorlog, Hanzesteden en de Gelderse Gouden Eeuw zijn interessant.

Een nieuw museum heeft de voorkeur

Gelderlanders kregen vijf vormen van musea voorgelegd om in een rangorde te plaatsen en konden daar een eigen vorm aan toevoegen. Van de vijf vormen zetten meer dan de helft van de Gelderlanders 'een nieuw museum' het vaakst op de eerste plaats. Zij geven dus de voorkeur aan een museum in een eigen gebouw met vaste en tijdelijke tentoonstellingen. De andere vormen (museumhal, netwerk van musea, provinciaal fonds en een digitaal museum) werden door ongeveer een op de tien Gelderlanders als voorkeur opgegeven. Een digitaal museum kreeg het vaakst de vijfde plek in de rangorde. Jongvolwassenen kozen nog vaker voor een nieuw museum ten opzichte van andere leeftijdsgroepen.

BIJLAGE 4

Samenvatting opiniepeiling Ipsos I&O (vervolg)

Provincie mag geld uitgeven aan het museum

De helft van de Gelderlanders geeft aan het goed te vinden dat de provincie geld uitgeeft aan een Gelders museum. Uit een andere vraag komt naar voren dat een derde van mening is dat dat ook wel aardig wat geld mag zijn. De helft van de Gelderlanders die een 'nieuw museum' als voorkeur hebben, geeft aan dat dit zo blijft als deze vorm de hoogste kosten met zich meebrengt. Voor de andere vormen is dit een kwart tot een derde.

Bezoekintentie opvallend hoog

Ruim vier op de tien Gelderlanders geven aan zeer waarschijnlijk een bezoek te zullen brengen aan het Gelders museum. Een derde geeft aan het museum waarschijnlijk niet te zullen bezoeken. De meeste mensen denken met partner en/of andere familie te komen. Als men komt, pikt een groot deel ook horeca mee. Natuur is een ander relatief populair combinatiedoel.

Het onderzoeksrapport van Ipsos I&O is integraal beschikbaar als afzonderlijk document.

Raming verbouwing Witte Vleugel (4advies)

Door adviesbureau 4advies (gericht op organisatie- en huisvestingsvraagstukken in onder andere de culturele sector) hebben wij een studie laten verrichten naar de bouwkundige staat van de Witte Vleugel in Zutphen (1.200 m²), om een beeld te krijgen van wat er nodig is om dit pand geschikt te maken.

Hierbij moet bedacht worden dat er nog géén Programma van Eisen is en nog geen museaal concept.

We hebben daarom een globale raming laten maken, gebaseerd op ruwe aannames wat betreft benodigde bouwkundige maatregelen, de vierkante meters voor de diverse functies en de behoeften wat betreft onder andere de installaties. We zijn uitgegaan van cascoherstel en benodigde afbouwwerkzaamheden.

Door 4advies worden het cascoherstel en de afbouw geraamd op € 7,3 miljoen (= stichtingskosten).

Van het genoemde bedrag betreft € 3,3 miljoen de bouwkosten en € 2,1 miljoen de inrichtingskosten. Daarnaast zijn er nog bijkomende kosten en is er een percentage voor onvoorziene kosten gehanteerd. De specificatie is weergegeven op de volgende pagina. De onderbouwing kan worden aangetroffen in het separate adviesrapport van 4advies.

De geraamde bouwkosten hebben betrekking op het cascoherstel en de afbouwwerkzaamheden. Over de bouwkosten heeft afstemming plaatsgevonden met de gemeente Zutphen. Over de raming van de inrichtingskosten heeft afstemming plaatsgevonden tussen 4advies en de directie van de Zutphense Musea. We merken nadrukkelijk op dat er met name wat betreft de inrichting is gewerkt met een aantal keuzes/uitgangspunten die voor nader gesprek vatbaar zijn.

Het is verder aan de provincie en de gemeente Zutphen om in overleg te bepalen hoe de dekking voor de benodigde investering(en) wordt gevonden.

BIJLAGE 5

Raming verbouwing Witte Vleugel (vervolg)

TOTAALOVERZICHT Stichtingskosten			
			€ totaal excl. btw
Grondkosten			0
Bouwkosten			3.311.591
Inrichtingskosten			2.507.502
Bijkomende kosten			794.782
			6.613.875
Onvoorzien planuitwerking	5,00%		330.694
Onvoorzien realisatie bouw- en inrichtingskosten	6,00%		377.077
Prognose prijsstijgingen	pm		
STICHTINGSKOSTEN			7.321.646

KENGETALLEN			
		In % van sk	€ per m2 bvo excl. btw
Grondkosten		0,0	0
Bouwkosten		45,2	2.494
Inrichtingskosten		34,2	1.889
Bijkomende kosten		10,9	599
Onvoorzien		9,7	533
TOTAAL		100,0	5.515